

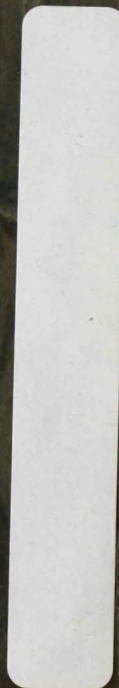
GRÓF KÁROLYI ISTVÁN DR.

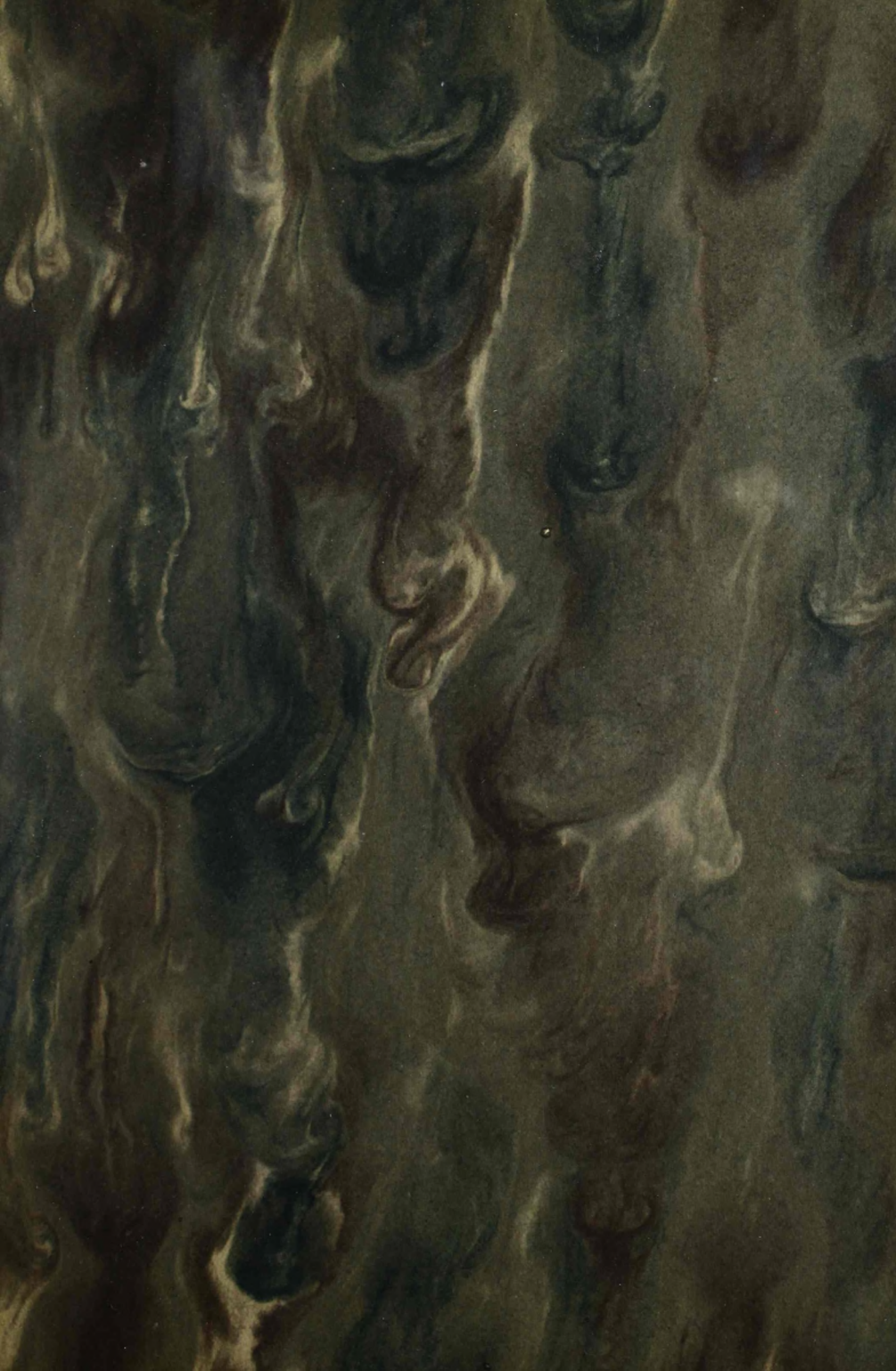
A MAGYAR
DEVIZAKÖZPONT

BCE KK

165457

10.-

A MAGYAR DEVIZAKÖZPONT

MŰKÖDÉSÉNEK ISMERTETÉSE ÉS MÉLTATÁSA

1916—1925.

TANULMÁNY

ÍRTA:

GRÓF KÁROLYI ISTVÁN DR.

A KIR. JÓZSEF MŰEGYETEM KOZGAZDASÁGI FAKULTÁSÁN
OKLEVELET NYERT KOZGAZDÁSZ

*A kiváló mesterség
a hálás tanítvány*

Söt. 1927 július 10.

Károlyi István

BUDAPEST, 1927.

NÉMETH JÓZSEF KÖNYVKERESKEDÉSE ÉS KIADÓVÁLLALATA
I., HORTHY MIKLÓS-ÚT 15.

1995 07 - 7

1992

198

2000

Nyomatott az „ÉLET“ Irodalmi és Nyomda Részvénytársaságnál. Igazgató: Laiszky Jenő.

1985

REVIZIÓ 1980

*Kedves kötelességemnek teszek eleget, midőn első
közgazdaságtani munkámat szeretett Mesteremnek,*

Heller Farkas dr.

*műegyetemi ny. r. tanár úr Óméltóságának,
hálám és nagyrabecsülésem jeléül
mély tisztelettel felajánlom.*

Budapesten, 1927. június havában.

A szerző.

TARTALOM:

	Oldal
I. Bevezetés	7
II. A devizaközpontról általában	11
III. A magyar devizaközpont	13—54
1. Átmenet a háborús közgazdaságra	13—17
2. Háborús devizaközpont	18—23
3. 1918—1922	24—29
a) Forradalom	24
b) Kommunizmus	25
c) A proletárdiktatura utáni korszak ..	25—26
d) Hegedüs-éra	26—29
4. Forradalom után következő devizaközpont	30—54
a) I. időszak M. kir. állami jegyintézet	30—40
b) II. időszak Magyar nemzeti bank ..	41—54
IV. A devizaközpontok lényege és megítélése...	55—64
V. Tanulságok	65—67
VI. Függelék	69—88
VII. Forrásművek	93

I.

BEVEZETÉS

Az infláció a háború természetes kísérő jelensége.

A háborúban nemcsak emberélet, hanem rengeteg anyag és érték pusztul el. A munkáskéz-hiány béremeléssel jár, az anyaghiány pedig áremelkedést von maga után. A háború változó eseményei, a nyomasztó bizonytalanság alapján rendítik meg a hitelt, helyébe az egész vonalon a készpénzforgalom lép. Ez utóbbi körülmény, az árak és bérek emelkedésével egyetemben a bankjegyszükségletet növeli, ami pedig a bankóprés fokozottabb igénybevételére vezet. Ezek a bankjegyinfláció természetes okai az ország határain belül. Künn ezalatt a kontremín fedezetlen eladásával rontja a hadviselő államok valutáját. Ilymódon a bankjegyinfláció önmagába visszatérő körként — a pénz oldaláról kiinduló kínálat alakjában —, újabb drágulást idéz elő. Ez volt a helyzet nálunk s ez volt a helyzet szövetségeseink és ellenségeinknél is.

A valutavédelem feladata a jegybankokra hárul.

A békebeli valutapolitika egészen más eszközökkel dolgozott, mint a háborús. Amíg a pénznek aranyfedezete volt, a felső aranypont mindig gátat vetett a devizaárfolyam szertelenségeinek. Nem is lehettek akkor egymással állandó összeköttetésben álló, hasonló fedezettel bíró valutájú államok devizáinak árfolyamában olyan eltolódások, mint a háború alatti és a háború utáni zavaros időkben. Akkor elegendő volt, ha a jegybankok a kamatláb felemelésével a lombard- és eszkompt-hiteleket megszorították. A hivatalos kamatláb emelése ugyanis a hitelt drágítja s a kereskedő a drága eszkompt-hitel helyett inkább az árúját olcsóbban adja, csakhogy ily módon jusson pénzhez. Az olcsó ár megnehezíti a behozatalt, elősegíti a kivitelt és a magas kamatláb hatása alatt beszivárog az arany.

A diszkontó politikának azonban csak oly államokban van döntő befolyása a gazdasági helyzetre, ahol — mint pl. Angliában —, a jegybanknak a hiteléletben domináló szerepe van.

Rendkívüli körülmények közt — így a háborúban is —, ami arany és ezüst nem özönlik vissza a jegybankokhoz, az a Gresham-féle törvényhez híven eltűnik a forgalomból. De maguk a jegybankok is visszatartják a nemesfémről vert érméket és a nemesfém kivitelét megtiltják úgy, hogy az arany árkiegyenlítő szerepe még az aranyvalutás országokban is hatályát veszti.

A háború egyébként a fizetési-mérleg feljavítására irányuló törekvéseket is meghiusítja, mert a hadianyag pusztítása s utána pótlása a behozatalt növeli, viszont a tőke és munkaerő elvonása és a kiviteli tilalmak a kiviteli lehetőségeket rontják.

Már az 1870—71. évi német-francia háború után történtek valutavédelmi intézkedések, de ezek nem vezettek célhoz.

A boszniai okkupáció után vetődött fel először a Reichskriegsministeriumban a gondolat, hogy célszerű volna az esetleges háború pénzügyi kérdéseivel is foglalkozni. A balkán-háború alkalmából az osztrák és magyar pénzügyminiszterek az Osztrák-Magyar Bank kormányzójának bevonásával foglalkoztak is e tárggyal, de ez inkább csak a hadvezetőség pénzszükségletének és a pénzintézeteket a betevők részéről érhető támadások kivédésének kérdésére terjedt ki. Mélyebben szántó elgondolásig e megbeszéléseknél nem is jutottak.

Németországban már inkább foglalkoztak e tárggyal. I. Rieser: „Finanzielle Kriegsbereitschaft und Kriegsführung“ 1913-ban második bővített kiadásban megjelent munkájában különösen az 1870—71. évi francia-német, továbbá az angol-búr és orosz-japán, majd a balkán-háború tanulságain okulva, következtet az esetleg bekövetkezendő háború eseményeire és főképp a háborúra való pénzügyi és gazdasági felkészültséggel és a háború kitörésével járó ideges gazdasági jelenségek leküzdésével foglalkozik.

Különösen ajánlja a Jegybank nemesfémkészletének gyarapítását, a háborús pénzszükséglet mobillátételét, a tőzsdejáték megrendszabályozását és a hitelkérdés rendezését. Nagy súlyt helyez arra, hogy a közönség takarékbetéteit és künnlevősegeit ne igyekez-
zék mindjárt az első ideges napon behajtani, hisz még az idegen megszállás esetén is csak az állam tulajdonát képző javakat van-

nak a megszálló csapatok jogosítva lefoglalni. (Hazánk ellenséges megszállása erre ugyancsak rácsfolt.)

Figyelme kiterjed a hadikölcsönök és hadiszállítások fontosságára. Óva int az infláció lábrakapása ellen és a pillanatnyi aprópénz-szükséglet leküzdésére a bankjegyek szaporítása helyett kincstárjegyek kibocsátását ajánlja.

A háborúra való pénzügyi felkészültség kérdésével J. F. Kleindinst, M. Biermer, Dr. Rob. Liefmann, Henke német vezérkari százados és még sok más német közgazdász is foglalkozott, azonban az 1914—18. évi világháború méreteiben és kihatásaiban minden példa nélkül áll a világtörténelemben és mint munkámban többször rámutatok, nem egy jól átgondolt közgazdasági elméletre csfolt rá.

Radikálisabb eszközökhöz kellett a hadviselő államoknak nyúlniok. Ilyen eszközöknek kínálkozott a devizapolitika, amit Knapp elmésen ellenspekulációnak nevez. Különösen az Osztrák-Magyar Bank igyekezett a semleges piacokon valutánk érdekében interveniálni. Az ilyen intervenció átmeneti zavaroknál teljesen indokolt és kellő eredménnyel is jár, de állandóan passzív fizetési mérlegnél, amikor az ellenséges államok a semleges külföldön kontremín törekvéseikkel mesterségesen is igyekeznek a velük szemben álló hadviselő államok valutáját lerontani, ez a devizapolitika is felmondja a szolgálatot.

A háború és a forradalmak okozta óriási kiadások fedezetéről Anglia kivételével, — melynek művelt polgárai a gyakori háborúkat követő gazdasági válságokon okulva, jobban átértézték a háborús adóemelések szükséges voltát —, egy hadviselő kormány sem merészelt közvetlenül az események hatása alatt fokozottabb megadóztatás útján gondoskodni. A háború tartama alatt még sikerült a legtöbb államnak beföldi ú. n. hadikölcsönökkel operálni, de a háborút követő összeomlás idején ez a segédforrás is felmondta a szolgálatot és a legkényelmesebb megoldási-módként kínálkozott az infláció.

Az inflációs politika mellett szól az a körülmény is, hogy az infláció látszólagos jólétet teremt. A kereskedő nagyobb árakat, a munkás magasabb béreket ér el, a tőzsdei nyereségek munkanélküli jövedelmeket varázsolnak elő és e fiktív inflációs nyereségeket könnyűszerrel lehet megadóztatni, ami voltaképpen nem is jövedelmi, hanem inkább vagyonszerző. A gazdasági életnek ez a mámora addig

tart, amíg a bankóprés működésének beszüntetésére még van remény. Mihelyt azonban ez is megszűnik, a fedezetlen papírpénzben beállott infláció káros hatásai feltartóztatlanul végigszántanak az egész közgazdaságon. Egyedül Anglia, a világ első kereskedő nemzetete tudta az infláció veszedelmét elkerülni. meri már jóelőre gondoskodott a Peel aktában ridegen előírt törvényes fedezetről és amikor a valuta feljavítására volt szükség, külföldi követeléseinek gazdag forrása állt rendelkezésére.

Másutt minden hadviselő államban előbb-utóbb ráeszméltek a valutaromlás veszedelmére és igyekeztek különféle uton-módon szembeszállni ezzel a legveszedelmesebb ellenféllel és Franciaország volt az első, amely a devizaforgalom ellenőrzését szükségesnek találta, majd később a Banque de France a Bank of England-dal megállapodást létesített valutájuk stabilizálása érdekében. Oroszországban is történtek intézkedések a devizaforgalom rendszabályozására nézve, de ezek még mindig csak kezdetleges próbálkozások voltak.

II.

A DEVIZAKÖZPONTRÓL ÁLTALÁBAN.

1915 év vége felé a németek rájöttek arra, hogy a semleges külföldön, de főleg Amsterdamban eszeveszett játék folyik a márka rovására. Ekkor a német közigazdászok fajukat olyannyira jellemző alaposággal nekiláttak a baj orvoslásának és 1916 januárjában létrehozták az első rendszeres devizaközpontot, mint monopolisztikus jellegű állami intézményt.

Ennek a mintájára létesült a mi első devizaközpontunk és létesültek a többi hadviselő államban, sőt a semleges Svájcban is devizaközpontok.

A devizaközpontok működését és a gazdasági életre való kihatását van hivatva e vizsgálódás ismertetni.

A devizaközpont intézménye a háborús közigazdaság és a német alaposág szüleménye. Valami szükséges rossz, mely a kereskedelem szabadságát béklyókba verve, a háborús és a háború utáni konjunktúra kinövéseit letörni igyekszik.

Nehéz dolog a devizaközpont fogalmát szabatosan meghatározni. Más és más az egyes államok devizaközpontja, de egyazon állam devizaközpontja is más és más lehet különféle időszakban. Vannak devizaközpontok, amelyek beérik a saját valutájuk forgalmának szabályozásával, mások meg csak a külföldi fizető eszközök forgalmát korlátozzák, míg akárhány állam devizaközpontjának rendelkezései mind a belföldi, mind a külföldi valuta forgalmát szabályozzák. Lényeges eltérés mutatkozik a háborús devizaközpont és a háború utáni idők devizaközpontja közt sok tekintetben is.

Talán így definiálhatnánk a legtalálóbban:

A devizaközpont a valutaforgalom központosítására és meg-

kötésére alakult szervezet; másszóval: a devizaközpont a jegybank devizapolitikájának háborús eszköze.

Amint fenti meghatározásból kiviláglik, a devizaközpont célja a belföldi valuta megvédése és ennek érdekében a külkereskedelmet és a devizaforgalmat korlátok közé szorítja.

A devizaközpontok célkitűzéseik elérésére a következő eszközöket vehetik igénybe:

1. A külföldi fizetési eszközökkel való kereskedelem *centralizálása*.

2. *Behozatali és kiviteli tilalmak*; illetve behozatali és kiviteli engedélyek ellenőrzése pénzügyi szempontból.

3. *Nemesfém és külföldi pénznemek kiviteli tilalma.*

4. *Értékpapír kiviteli korlátozások.*

5. Árúk behozatalához szükségelt ú. n. „*importvaluta*“ megszerzésénél előírt formalitások.

6. Árúk kiviteléből származó ú. n. „*exportvaluta*“ részben, vagy egészben hivatalos árfolyamon való beszolgáltatási kényszere.

7. Belföldi valuta *kiajánlási-tilalom*.

8. Külföldiek részére folyósítandó *kölcsönök engedélyhez kötése*.

9. Az *utazasi- és határforgalomban* pénzek kivitelének korlátozása.

10. A nemzetközi árbitrázsából kialakuló árfolyamoktól eltérő ú. n. „*hivatalos árfolyam*“ kötelező használatának elrendelése.

11. A belföldi fizetési eszközök külföldi jegyzése érdekében egyes jelentősebb piacokon való *intervenció*.

12. *Pénzbírságok és egyéb büntető szankciók.*

III.

A MAGYAR DEVIZAKÖZPONT

Átmenet a háborús közgazdaságra

1905. évben volt utoljára Magyarország kereskedelmi mérlege aktív.

1901–1905. évi átlag	Behozatal: K 1.242,700.000. –
	Kivitel: K <u>1.338,900.000. –</u>
	Többlet: K <u>96.200.000. –</u>
míg az 1906–1913. évi átlag	Behozatal: K 2.075,300.000. –
	Kivitel: K <u>1.904.800.000. –</u>
	Hiány: K <u>170,500.000. –</u>

Természetesen ez a kereskedelmi mérleg nem adja hűen vissza gazdasági helyzetünk tükkrét, mert a mérleg az önálló magyar vámterület nélkül nem a vámforgalom, hanem a közlekedési vállalatok adatain alapul. Mi ugyanis hazánk feldarabolásáig Ausztria gyarmatai voltunk.

Nem lévén önálló vámterületünk, az osztrák érdekeket szolgáló vámszerződések a magyar termékek kivitelének Ausztrián túl mesterségesen gátat vetettek, míg a magyar behozatalt a külföldnél többnyire silányabb osztrák és cseh iparcikkre kényszerítették.

Dacára annak, hogy számszerűleg passzív is volt az 1906–13. évi kereskedelmi mérlegünk, ez a körülmény még nem mondható kedvezőtlennek, mert a kivitel nem ment a belső fogyasztás rová-

sára és a behozatal cikkei nagyjából állandó beruházások céljaira fordítottak.

A háború előtti évek kedvezőtlen termései károsan befolyásolták kereskedelmi mérlegünket, a háború pusztításai azonban szemlélatomást fokozták a mérleg passzivitását.

Hazánknak Ausztriához való viszonyát legjobban Fellner Frigyes „Ausztria és Magyarország nemzeti vagyona és nemzeti jövedelme” című munkájából vett alábbi két táblázat tükrözteti vissza :

a) Nemzeti vagyon.

A nemzeti vagyon elemei	A magyar szent korona országaiban		Az osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országokban		Az osztrák és magyar monarchiában	
	korona	%	korona	%	korona	%
I. Földbirtok ...	19.818,717.646	39·70	28.955,301.651	31·59	48.774,019.297	35·68
II. Bányák és kohók ...	2.223,185.592	4·45	5.629,888.920	6·14	7.853,074.512	5·75
III. Épületek ...	8.574,937.027	17·18	14.981,578.973	16·35	23.556,516.000	17·23
Ingtalan vagyon :	30.616,840.265	61·33	49.566,769.544	54·08	80.183,609.809	58·66
IV. Közlekedési eszközök ...	5.797,322.352	11·62	10.505,951.396	11·46	16.303,273.748	11·93
V. Ingó javak ...	13.309,570.984	26·66	26.413,736.537	28·82	39.723,307.521	29·06
VI. Külföld elleni követelések						
a) Ausztriától, illetve Magyarországtól	176,289.166		4.704,101.416			
b) a vámkülföldtől ...	15,964.986	—·39	465,116.877	5·64	481,081.863	—·35
Összes nemzeti vagyon ...	49.915,987.753	100—	91.655,675.770	100—	136.691,272.941	100—
Tartozások a kül- földdel szemben						
a) Ausztriának, illetve Magyarországnak	4.704,101.416		176,289.166			
b) a vámkülföldnek ...	3.691,296.964		6.749,104.550		10.440,401.614	
Tiszta nemzeti vagyon ...	41.520,589.373		84.730,282.054		126.250,871.427	

b) Nemzeti jövedelem.

	Magyar birodalom		Osztrák birodalom		Osztrák és magyar monarchia	
	korona	%	korona	%	korona	%
I. Östermelés :						
A) Mezőgazdaság földművelés és állattenyésztés	4.141,349.356		3.616,969.304		7.758,318.660	
Szőlő- és bortermelés	172,818.750		156,075.095		328,893.845	
Gyümölcsstermelés és konyhakertészet	110,199.464		270,524.935		380,724.399	
B) Erdészet	114,476.224		106,681.943		221,158.167	
C) Vadászat és halászat	10,650.594		18,982.329		29,632.923	
D) Bánya és kohótermelés	145,420.864		440,764.307		586,185.171	
Összesen :	4.694,915.252	64·40	4.609,997.913	35·99	9.304,913.165	47·19
II. Ipar :						
A) Gyáripar	1.257,717.780		4.193,176.518		5.450,894.298	
B) Kézműipar	436,661.262		1.469,976.526		1.906,637.788	
Összesen :	1.694,379.042	23·24	5.663,153.044	44·20	7.357,532.086	37·32
III. Kereskedelem és szállítás :						
A) Kereskedelem	259,520.473		1.098,466.889		1.357,987.362	
B) Szállítás	462.815.326		842,538.179		1.305,353.505	
Összesen :	722,335.799	9·91	1.941,005.068	15·15	2.663,340.867	13·50
IV. Követelések a külfölddel szemben :						
a) Ausztriától, illetve Magyarországtól	8,649.616		373,077.110			
b) vámkülföldtől	169,211.337	2·45	223,618.572	4·66	392,829.909	1·99
Összes nemzetijövedelem	7.289,491.046	100—	12.810,851.777	100—	19.718,616,027	100—
Tartozások a külfölddel szemben						
a) Ausztriának, illetve Magyarországnak	373,077.110		8,649.616			
b) vámkülföldnek	174,697.158		237,471.199		412,168.357	
Tiszta nemzeti jövedelem	6.741,716.778		12.564,730,892		19.306,447.670	
Személyes szolgáltatásokból eredő jövedelem	831,043.782		1.947,332,128		2.778,375,910	

Már közvetlen a világháború kitörése előtti időkben — miként nagy zivatarokat megelőző szélcsendben — a bizonytalanság nyomasztó érzése ülte meg a kedélyeket. Még le sem csillapodtak az egymást követő balkán-hadjáratok okozta európai gazdasági válságok hullámai, már Európa állandó tüzfészkeréről, a Balkánról véstjőslő viharok fenyegettek, míg végre egy hozzánk tévedt szikra lángborította majdnem az egész művelt világot.

1914 július 28-án megüzente Ausztria-Magyarország Szerbiának a háborút és ezt gyors egymásutánban követte a többi hadüzenet.

Gazdasági életünket a minden eddigi háborút messze túlszárnyaló világégés teljesen felkészületlenül találta és jó idő telt bele, míg a békés magyar közgazdaság háborús gazdasággá alakult át.

A hadvezetéshez három dolog kell. Ember, pénz és anyag.

Az emberanyagról való gondoskodás nem tartozik tárgyam keretébe; az anyagihiány pótlása már jobban összefügg tárgyammal, de leginkább munkámba vág a háború pénzügyi kérdése és ezért tartom szükségesnek mindjárt ehelyütt megállapítani, hogy a háború kitörésekor 2130 millió koronányi bankjegy volt forgalomban; 1298 millió korona arany és aranydeviza, továbbá 291 millió kor. ezüst fedezettel. Csak így tudjuk tárgyalásom során megérteni, mily mértékben növekedett az idők folyamán a bankjegyforgalom.

A háborús gazdálkodás első markánsabb tünetei nálunk a következők voltak:

A békebeli nemzetközi kapcsolatok hirtelen megszakítása, a hitelélet megrendülése és pillanatnyi szünetelése, ezzel kapcsolatban a készpénzforgalom és a takaréketét állományok megduzzadása. A mozgósítások és behívások után megmaradt munkakerőknek a haditermeléshez való elvonása. A háború által elpusztított anyagoknak rekvirálás útján való fedezése.

A háború azonban külkereskedelmünk mechanizmusát is igen károsan befolyásolta. Az újabb hadüzenetek mind szűkebbre szorították a központi hatalmakat körülvevő ellenséges gyűrűt. Kis kivétellel el voltunk vágva a világtól.

A háború káros kihatásait így foglalhatnánk össze:

Fokozott fogyasztás, lecsökkent termeléssel, a fizetési mérleg passzívitásából folyó valutaromlás és az ennek kapcsán beálló drágulás.

A háború kitörésekor tett első gazdasági intézkedések a következők voltak.

A moratórium kihirdetése. A tőzsde működésének szünetelése. Az Osztrák-Magyar Bank hivatalos kamatlábának 8%-ra való felemelése. Az arany kivitelének tilalma és a vámoknak aranyban való fizetése. (556/1916. M. E. sz. rendelet.) Luxuscikkek behozatali tilalma (543/1916. M. E. sz. rendelet.) Az ellenséges külföldre irányuló fizetések beszüntetése. Kiviteli tilalmak. A hadbavonult férfi munkaerő pótlása női-, gyermek- és gépmunkával. A hiányzó nyersanyagok pótlása „hadi pótanyagokkal“. Az árdrágítás és áruhalmozás üldözése.

A hadvezetőség pénzüssükségletének részbeni fedezéséről a hadikölcsönök útján gondoskodtak.

(A hét magyar hadikölcsön összege 12.631 millió kor. rugott.)

A kezdetleges intézkedések pénzünk romlását megakadályozni vajmi kis mértékben tudták, de annál károsabban befolyásolták külforgalmunkat.

Már célszerűbb megoldásnak ígérkezett a belöldi fogyasztás megrendszabályozása, amit a hadiközpontok létesítésével igyekeztek megvalósítani.

Igaz, hogy a hadiközpontok a termelést és fogyasztást bürokratizálták és a legális kereskedelmet háttérbe szorították, de — mint államilag ellenőrzött beszerzési- és elosztó-szervek — e változásokban igen hasznos működést fejtettek ki.

A nyersanyag és készárú forgalmának centralizálásából önként adódott a devizaforgalom központosításának gondolata.

Valutánk és a német valuta romlásának meg voltak a maga okai. A háborúra való pénzügyi felkészültség hiánya, a világforgalomtól való ellenséges elzárás és a külföldi kölcsönök felvételének lehetetlensége, mindmegannyi természetes oka a valutaromlásnak, azonban ezek a tényezők távolról sem okoztak volna oly rettenetes pusztítást, mint a semleges piacokon lábrakapott spekulatív eladások. Lelketlen üzerek szinte matematikai pontossággal kiszámították a bekövetkezendőket. Ők már előre tudták, hogy a hadviselő államok valutája lesz a háború első áldozata. Fedezetlen kontremin-eladásaikkal csak siettették a valutaromlás természetes processzusát.

E bajok orvoslására kellett a devizaközpont intézményét életbeléptetni.

ELSŐ VAGY HÁBORÚS DEVIZAKÖZPONTUNK.

A német példán felbuzdulva Jegybankunk vezetősége — hogy pénzünk értékének kialakulásából az illegitim elemet kiküszöbölje — 1916. február 1-én Bécsben és Budapesten életbeléptették az osztrák-, illetve magyar-devizaközpontot.

Tárgyalásom során erről az első devizaközpontról, mely az osztrák testvérintézménnyel összefüggésben a forradalom kitöréséig, vagyis 1918. október 31-ig működött, mint „háborús devizaközpont”-ról beszélek, különbséget téve ez és az 1922. augusztus 8-án létesült tisztán magyar intézmény, a „második vagy forradalom után következő devizaközpont” között.

1916. december 28-i hivatalos lapban 4308/1916. M. E. szám alatt megjelent a M. kir. pénzügyminisztériumnak a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedésről és forgalomról és a külfölddel való forgalom korlátozásáról szóló rendelet. Ezt a rendeletet, valamint a külföldi fizetések számára létesített devizaközpont „Ügyrend”-jének teljes szövegét könyvem függelékeként külön fejezetben hozom.

A háborús devizaközpont, mint már fent említettem, az osztrák devizaközponttal párhuzamosan működött és nálunk is az Osztrák-Magyar Bank devizapénztára látta el a devizaközponti hatáskörrel járó technikai teendőket.

A nyilvántartást, a devizák felhasználásának ellenőrzését és az árfolyamok megállapítását egy bizottság végezte, melybe a Jegybank egy és a tagintézetek hetenkint két tagot delegáltak.

Ez a devizaközpont nem volt különálló intézmény, hanem a devizaközponti tagok összességéből alakult.

26 előkelő fővárosi pénzintézetet, 4 fővárosi bejegyzett ban-

kárcéget és 4 zágrábi pénzintézetet neveztek ki devizaközponti tagoknak. Idővel a tagok száma szépen szaporodott. Így például a devizaközpont fennállásának harmadik hónapjában a fővárosi devizaközponti tagok létszáma 26-ról 33-ra emelkedett. Wienben a tagok száma még nagyobb mértékben növekedett.

Ezekon kívül még devizabizományosok is neveztek ki, akik azonban nem mint önszerződő felek, hanem csak mint közvetítők léptek fel a felek és devizaközponti tagok között, amely közreműködésükért a netto árfolyamokon elszámolt devizák és valuták ellenértékéből 1⁰/₀₀ jutalékot kaptak. Vagyis árfolyamnyereségre nem tehettek szert, mert netto pénzárfolyamon vettek és netto áruárfolyamon adtak el külföldi fizetési eszközöket.

Mások mint a devizaközponti tagok és a bizományosok külföldi fizetési eszközökkel nem kereskedhettek, utóbbiak viszont az Osztrák-Magyar Bank felügyelete alatt állottak.

Vidéken is voltak a devizaközpontnak szervei, ugyanis az Osztrák-Magyar Bank vidéki fiókjai felhatalmaztattak naponként és üzletfelenként legfeljebb 50.000 koronának külföldi személyek és cégek javára történő átutalására és befizetésére — saját hatáskörükben — engedélyt adni. Csak kétes esetekben kellett a budapesti devizaközpont hozzájárulását bekérni.

Amikor a devizaközpont megalakításának kérdése felmerült, úgy látszott, a háború már nem soká tarthat és ezért a Jegybank a devizaközponti tagokkal a megállapodást a háború tartamára létesítette, magának azonban egy havi felmondás jogát kötötte ki és egyben a tagoknak is szabad kezet engedett a központ kötelékéből esetleg kilépni.

Importvaluta.

A háborús devizaközpont kormányrendeletre, a bécsi és budapesti nagybankok közreműködésével alakult. Az alapító tagok kötelesek voltak egész valuta- és devizakészletükre, nemkülönben a náluk befolyó ú. n. exportvalutákat — melyekről később részletesebben beszélek — az Osztrák-Magyar Banknak, mint központnak beszoigáltatni és a náluk mutatkozó valuta- és devizasükségletet, „importvalutát“ ugyancsak e központtól beszerezni. A központ viszont köteles volt a saját és az így összegyűlt készletből az állam devizasükségletének kielégítése után még fennmaradó devizákat a tagintézetek útján az arra jogos devizaigénylő részére a mindenkori készletekhez mérten kiutalni.

Azt a kevés jogosult importvaluta igényt, amely kielégítésre várt, sem tudta a devizaközpont fedezni és így hosszú hónapok teltek el, míg a devizaközponttal szemben támasztott minimális devizaigények kis részletekben kielégítést nyertek.

Exportvaluta.

1916. január 1-én a brünni kereskedelmi- és iparkamara átírt a két pénzügyminiszteriumhoz, hogy a kivitt csak akkor engedélyezzék, ha a kivitt árukért befolyó külföldi fizetési eszközöket az ú. n. „*exportvalutát*“ a jegybanknak a korona ellenérték folyósítása ellenében beszolgáltatják, hogy ezáltal módját ejtsék a devizaszükséglet radikális kielégítésének. A javaslatot mindkét helyen tetszéssel fogadták és úgy intézkedtek, hogy külföldre kivitt árúk fejében befolyó exportvalutát *300 koronán felüli értékben* az Osztrák-Magyar Bank wieni, illetve budapesti főintézetének kell hivatalos pénzárfolyamon beszolgáltatni.

Amint az alábbi táblázatból kiviláglik, ezúton a két devizaközpont jelentékeny devizakészletre tett szert, mely évről-évre a jobb termések és kiviteli lehetőségek arányában a háború befejezéséig egyre növekedett.

Ezekből az exportvalutákból a Jegybank vezetősége — tekintet nélkül származásukra — az egész Monarchia devizaszükségletét igyekezett kielégíteni.

Exportvaluta beszolgáltatások a háború folyamán.

(Milliókban.)

Évfolyam	Márka	Svájci frank	Hollandi Frt.	Sk. korona	Lei	Leva
1916.	254	33·5	12·6	18·2	18·6	15·8
1917.	643·2	33·6	8·1	19·5	—	36·6
1918.	1000	30·3	15·2	56·8	—	80·2

Nagy kár, hogy csak árúk és nem egyéb értékek, mint pl. értékpapírok kivitele is, exportvaluta beszolgáltatásához volt kötve.

Az exportvaluta címén befolyt hatalmas összegek nem voltak elegendők a Jegybankkal szemben az állam és a magánosok ré-

széről támasztott devizaigények fedezetére. Más források után kellett nézni és ezt a békekötés után 3 hónap múlva visszafizetendő *külföldi kölcsönökben* vélték megtalálni. A Jegybank azonban saját nevében nem léphetett fel hiteligényeivel a semleges külföldön és ezért megbízott három bécsi és két budapesti ragybankot, hogy helyette saját nevükben interveniáljanak; ami meg is történt oly formában, hogy fedezetet a Jegybank adott, viszont a visszafizetésért az 5 nagybank vállalt kezességet. Ezért a közvetítő bankok $\frac{1}{4}\%$ jutalékot kaptak negyedévenként. Főképp Hollandia és Dánia, majd bizonyos áruüzlettel kapcsolatban Svájc nyújtott ilyen nagyobbszabású külföldi hitelt.

A háborús devizaközpont működésének tárgyalásánál két fontos körülményt kell figyelembevenni.

Egyrészt e központ működésének idejében még fennállott az Osztrák-Magyar monarchia egységes területe, mely egynéhány forró égövi terménytől eltekintve, minden szükségletét saját területén belül tudta megszerezni. Tehát nem volt nagy behozatalra utalva, viszont a hadvezetőség minden felesleget maga tudott felhasználni. Másrészt a bennünket mindjobban fojtogató és mind szűkebbre szoruló ellenséges gyűrű külforgalmurkat a minimumra csökkentette, úgy hogy a devizaüzlet nem volt számottevő.

Eleinte a háborús devizaközpont kifelé meg is felelt a hozzáfűzött várakozásnak.

A devizaközponti tagok naponként bejelentették a központnak az eladásból és vételből előállott deviza-egyenlegeket és az így mutatkozó hiányt vagy többletet a központ naponként középárfolyamon számolta el a tagokkal.

A bécsi és budapesti főintézet a berlini központtal állandó kontaktusban állott s a bécsi és budapesti piac részére naponként állapította meg a hivatalos deviza pénz- és áruárfolyamokat. Ezek az árfolyamok kisebb-nagyobb mértékben eltértek a tényleges paritásszerű árfolyamoktól, mert a hivatalos árfolyamok megállapításánál mindig tekintettel voltak a márka és a korona közti stabil viszonylat fenntartására, ami a háború végéig sikerült is.

A devizaközpont funkciójában azonban belső bajok támadtak.

A deviza-igények már az első négy hónapban a tagok részéről beadott készletek és az exportvaluta beszolgáltatások értékét mintegy 290 millió koronával szárnyalták túl. Ez a hiány egyre csak növekedett és 1916. őszén a Jegybank már komolyan foglal-

kozott a devizaközpont feloszlatásának gondolatával, mert ez idő tájt 23,600.000 korona beszolgáltatással szemben 271,000.000 korona igényt támasztottak a devizaközponttal szemben.

Ekkor azonban a Jegybank vezetősége és a kormánykörök már annyira át voltak hatva a devizaforgalom ellenőrzése és szabályozása szükségességének tudatától, hogy továbbra is ennek a mindenfelől ostromolt intézménynek a fenntartása mellett döntöttek; pedig a Jegybank a hiányokat saját devizakészleteiből és aranyváltók forgalombahozatalával volt kénytelen pótolni.

A magánvállalkozás államosítása, (hadiszállítások, központok és devizaközpont) a pénzbőség és a magas közterhek mindinkább tűrhetetlenebbé váló árdrágulást idéztek elő.

Közben a külföldi fizetési eszközök piaci árai is a koronabankjegyforgalom növekedésével lépést tartva felszöktek, mialatt a hivatalos devizaárfolyamok a már korábban kifejtett okoknál fogva a piaci áraknál lényegesen olcsóbbak lévén, a devizaközpontot mindjobban ostromolta a spekuláció minden legális üzleti alapot nélkülöző devizaigényeivel.

Ily körülmények között az üzérkedést letörendő, elrendeltetett, hogy külföldi adósságok létesítéséhez a devizaközpont előzetes hozzájárulása szerzendő be és csak ily indokolt, már előzetesen engedélyezett tartozások kiegyenlítésére utaltak ki devizákat.

Nemsokára erősebb intézkedések váltak szükségessé, ilyen volt a koronáról szóló bankjegyek, csekkek és váltók kiviteli tilalma. Hogy e kiviteli tilalom keresztülvitele a gyakorlati életben biztosítható, az osztrák és magyar kormány felfüggesztette a devizaközpont autonómiáját. Ennek a tilalomnak nagy jelentősége volt, de az intézkedés nem volt elég alapos, mert az értékpapír árbitrázon keresztül könnyen kijátszhatták. A külföldön lakó külföldiek ugyanis oly belföldi értékpapírokat és a belföldi tőzsdéken adás-vétel tárgyát képező külföldi értékpapírokat, amelyek valamely devizaközponti tagnál letétben feküdtek, avagy külföldről be- küldettek, eladhatták és az eladási ár koronákban a devizaközpont hozzájárulása nélkül az illető külföldiek számláján jóváírható volt. Az értékpapírüzlet révén jelentékeny korona-kinálat jelentkezett a semleges külföldi piacokon, ami erősen nyomta a korona külföldi jegyzését.

A külföldön lakó külföldinek devizaközponti tagnál letétben lévő értékpapírjai után lejárt szelvények a devizaközpont hozzá-

járulása nélkül jóváírhatók voltak. Ugyanez állt a külföldről beszedés végett beküldött szelvények ellenértéke tekintetében is.

Az *utazási- és határforgalomban* 500 koronában állapították meg az értékhatárt, melyen túl már csak a devizaközpont engedélyével lehetett korona összegeket kivinni, illetve kiküldeni.

Ugyanily módon korlátoztatott a korona összegek átutalása külföldre. *Külföld* alatt itt azonban az Osztrák-Magyar Monarchia határain kívül eső terület, vagyis a vámkülföld; *külföldi* alatt pedig oly fél értetődött, akinek lakhelye a Monarchia területén kívül esett.

1917. március 12-én — tehát csak jóval a devizaközpont felállítását után — rendeltetett el, hogy külföldi árúk behozatalához a pénzügyminiszterium előzetes hozzájárulása szükséges.

Az 1918. június 18-án megjelent kormányrendelet pedig véglegesen szabályozta a háborús devizaforgalmat, azzal is súlyosbítva az eddig megjelent vonatkozó rendeleteket, hogy külföldiekkel szemben sem koronában, sem valamely más valutában fizetési kötelezettséget vállalni vásárlási engedély előzetes beszerzése nélkül megtiltatott. Ezzel a szigorú rendelkezéssel a külföldön való értékpapír spekuláció úgyszólván teljesen lehetetlenné vált.

Szankciók.

A devizaközponti tagok vitás ügyeiben egy három tagú bizottság döntött. E bizottságba egy tagot a Jegybank, kettőt pedig a devizaközponti tagok delegáltak.

Ha valamely tagintézet kihágást követett el, pénzbírságra, vagy a tagok sorából való kizárásra volt ítélhető. Az ily kitiltott tagintézettel a többi intézetnek devizaügyletet kötni tilos volt. — Ugyanez állt oly vevőkkel szemben is, akik a deviza-üzlet terén bármily szabálytalanságot követtek el.

Aki a kiviteli tilalmakat megszegte, jövedéki kihágást követett el, melyet hat hónapig terjedhető elzárással és 3000 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel büntettek.

A feljelentőt az elkobzott érték fele illette meg.

1918–1922.

a) Forradalom.

A háborús és a forradalmak után következő devizaközpontok működése közé eső időben az események oly lázas gyorsasággal kergették egymást, hogy ezen korszak devizarendeleteivel csak futólag foglalkozhatom.

Ha a háborús korszakot a katonás fegyelem, akkor a forradalmi időket a fegyelmezetlenség jellemezte. Nemcsak a hadseregben látszott meg a fegyelemhiány, de a forradalom nyughatatlan szelleme kikezdte egyebek közt a devizaközpont szigorát és aláásta ezen intézmény tekintélyét is.

A forradalom ugyan nem seperte el a devizaközpontot, de munkáját az egymásnak ellentmondó rendelkezésekkel rendkívül megnehezítette.

Az 1918. november 11-én megjelent 211. M. E. számú rendelet ugyan adópolitikai alapokon nyugodott, mégis szoros összefüggésben volt a valutapolitikával is és könnyebben kijátszható volt, mint az első devizaközponti rendelet, mert csak a pénzküldést és nem a pénzáttalást és az értékpapírlételek átkönyvelését is tiltotta meg.

Körülményesebb is volt ez a rendelet a devizaközponténál, mert dacára annak, hogy a kormány a rendelet keresztülvitelével a postatakarékpénztárt bízta meg, a devizaközpont kompetenciáját is fenntartotta. Ha valaki pl. a régi vámkülföldre akart értékeket kiküldeni, két engedélyt kellett beszereznie. Itt tehát vámkülföld alatt nem az eddigi területet kellett érteni, hanem különbséget kellett tenni a régi vámkülföld és az Osztrák-Magyar Monarchiából alakult utódállamok között is.

1918. októberében minden átmenet nélkül szétmállott az egykor oly hatalmas Osztrák-Magyar Monarchia. Ennek a feloszlási folyamatnak esett áldozatául az Osztrák-Magyar Bank is.

Noha az 1919. július 28-i St. Germaini békeszerződés foglalkozik az Osztrák-Magyar Bank felszámolásával és a bankjegyek felülbélyegzésével, az utódállamok kapzsisága ezen intézkedést figyelmen kívül hagyta. Elkezdte az S. H. S. állam, követte a Csehszlovák köztársaság, Románia és így tovább. Az Osztrák-Magyar Bank vagyonát önkényesen lefoglalták és a közös bank jegyeit egymásután felülbélyegezték, sőt a forradalmi magyar kormány is elhatározta a felülbélyegzést, de erre már nem kerülhetett sor.

b) Kommunizmus.

1919. márciusban kikiáltották a Tanácsköztársaságot, mely a maga bolsevista céljaira igyekezett felhasználni a Jegybankot. A kommunisták rátették a kezüket a Jegybank arany- és bankjegykészletére. Az aranykészletben csodálatosan alig tettek kárt, de annál jobban károsították az országot a hamis 25 és 200 koronás bankjegyek, az ú. n. fehérpénz forgalombahozatalával. 1 és 2 koronás osztrák-magyar bankjegyeket is hamisítottak, sőt a postatakarékpénztár útján új 5 koronás papírpénzt bocsátottak ki.

A kétféle kék- és fehérpénz a kommunista gazdálkodás által már amúgy is megnehezített forgalmat teljesen megbénította; a kékpénznek a zúgforgalomban ársíója lett a fehérpénzzel szemben.

A 3 milliárd koronát meghaladó mennyiségben forgalombahozott törvénytelen pénz káros hatása az egész vonalon súlyos rázkódtatásokkal járt. A józan falusi elem nem fogadott el mást, mint régi kékpénzt, úgy, hogy a szovjetpénz elveszté csere- és értékmérő funkcióját.

Általában az összeomlás, a forradalmak és a bolsevizmus véget vetett minden konjunkturának.

Az üzleteket az egyik napról a másikra önkényesen becsukták és a tőzsde kapui is bezárultak, tág teret nyitva a zúgforgalomnak, melyben a pénzürték csökkenése folytán az árfolyamok rohamosan felszöktek. Mindenki titokban igyekezett értékes külföldi valuták birtokába jutni és megkezdődött a külföldi pénzek teaurálása, ami nagyban hozzájárult a belföldi pénz további értékcsökkenéséhez.

A kommunizmus alatt szünetelt a devizakereskedelem és tárgyalanná váltak az összes devizarendeletek.

c) A proletárdiktatúra után következő időszak.

Ami kevés érték még nyersanyagban, árúban és gépekben megmaradt, az a román invázió martaléka lett. Egykor virágzó

gazdaságunk romokban hevert. Az új kormányoknak első dolga volt ezeket a romokat eltakarítani.

A legsürgősebb dolog volt az összes bolsevista rendeletek hatálytalansításával a státus-quot helyreállítani.

A tanácskormány bukása után alélton feküdt a devizapiac és a lassanként magához térő devizaforgalom szabályozására a korábbi kormányrendeletek, nevezetesen a Szende-féle az adó elől való menekülést gátló intézkedések léptek ismét életbe.

A legégetőbb feladat volt a pénzkérdés rendezése. A kis névértékű bankjegyeket a névérték 20%-a erejéig váltották be. Itt találkozunk az újabb korban először részleges, de kimondott devalvációval.

A visszavont 25 és 200 koronás bankjegyek kivételével a lebélyegzett osztrák-magyar bank- és postatakarékpénztár jegyei maradtak forgalomban.

A párisi békekonferenciák tárgyalási idejében a mi, valamint az újonnan alakult államok valutái rohamosan hanyatlottak. — Minél jobban estek az ártolyamok, annál gyorsabb ütemben működött a sajtóprés. A bankjegy-infláció újabb árdrágulást, az árdrágulás az amúgy is nagyszámú állami tisztviselők illetményeinek rendkívüli emelését és ez viszont újabb, meg újabb bankjegykibocsátást vont maga után. A belföldi árak közben messze túlszárnyalták a világparitást.

1919 december 31-én lejárt az Osztrák-Magyar Bank szabaddalma az egykori monarchia területén. A legtöbb utódállam azonban ezt a határidőt be sem várva és a St. Germaini békeszerződés rendelkezéseit amúgy is figyelmen kívül hagyva, túltette magát az Osztrák-Magyar Bank szabályzatain; csak az osztrák és magyar kormányok tartották szükségesnek a bankszabadalom érvényességének meghosszabbítását.

A reánk kényszerített trianoni béke gazdasági életünket gyökerében támadta meg; a nyomasztó bizonytalanság kereskedelmünket és iparunkat béklyókba verte. Valutánknak ijesztő mértékben való leromlása pénzügyi és gazdasági tevékenységünk alapjait ingatta meg.

d) Hegedüs-éra.

1920. decemberében Hegedüs Loránt vette át a pénzügyi tárcát. Ez a nagytudású szakférfi hazafias buzgalommal vállalkozott az állam zilált pénzügyeinek rendezésére.

Törekvése odairányult, hogy a beteg pénzt gyógyítva, gazdasági életünket szanálja. Programja volt: *a deflációs politikára való átmenet, az egyszeri vagyonvátság, a koronajegyzés állandósítása, a Jegybank felállítása és a devizaforgalom felszabadtása*, Mindmegannyi szép terv, de sajnos a gyakorlatban egy sem valósult meg úgy, mint a nagykoncepciójú miniszter óhajtottja volna.

Vegyük csak szemügyre a nagyszerű terveket és látni fogjuk, mint szenvedtek azok rendezetlen gazdasági viszonyainkon, kicsinyes osztályérdekeken hajótörést.

A deflációs politikára rációfól az alábbi táblázat, melyet Heller Farkas műegyetemi tanár „Die Währungsreform in Ungarn“ című munkájában közöl bankjegyforgalmunkról.

	Millió papírkoronában	Millió aranykoronában
1921. január	15.206	174.7
„ április	13.114	279.3
„ július	15.799	300.1
„ december	25.175	191.3
1922. július	38.357	139.4
„ december	75.887	169.5
1923. július	226.285	118.—
„ december	931.337	243.2
1924. július	3,277.943	197.8
„ december	4,513.990	301.6
1925. július	4,743.642	328.8
„ december	5,193.937	360.—

A bankjegyszaporulatnak 1921 első felében sikerült gátat vetni, sőt a forgalomban lévő bankjegyek aranyértéke majd a duplájára emelkedett, de később annál rohamosabban szökött fel a bankjegyforgalom.

Az államháztartásban mutatkozó horribilis deficit az 1921/22. évben 10—12 milliárd papírkorona körül mozgott, amely tétel az 1923/24. pénzügyi évben már 1 billió papírkoronára rúgott.

A vagyonvátság teljes behajtását a kiscgazdatársadalom ellenakciója hiúsította meg.

Nem sikerült a bizonytalan helyzetben a korona stabilizációja és a Jegybank felállítása sem, mert addig, amíg a jóvátételek kér-

dése kísértett és az államháztartás egyensúlybahelyezése nem sikerült, nem is lehetett szó stabil helyzet teremtéséről.

Hegedüs Lóránt, mint a szabad kereskedelem híve, működését azzal kezdte, hogy hatályon kívül helyezte a külföldi fizetési eszközök forgalmát korlátozó rendeleteket.

Ezzel az intézkedéssel egy csapásra az értékpapír- és devizaforgalom hirtelen megélnkült. Sajnos, csakhamar ráeszmélt azonban ez a lelkes rajongó is arra, hogy a valuta egyoldalú javításával a beteg gazdasági élet kóros tüneteit máról-holnapra eltüntetni nem lehet. A korona zürichi jegyzésének fokozatos emelkedése nagyarányú, minden átmenet nélküli olcsósági hullámokat vert és ezek a hullámok megkövetelték a maguk áldozatait, számos existenciát téve tönkre, anélkül, hogy a helyzet javult volna, mert mihelyt a zürichi jegyzés gyors emelkedését 2·85 frankról hirtelen zuhanás váltotta fel és a korona értéke ismét 45 centimesre esett, megszűnt a váratlanul jött olcsóság, hogy helyét a még nagyobb drágaság foglalja el.

Hegedüs Loránt miniszterségének idejében 1921. július 26-án ratifikálták végleg a szerencsétlen trianoni békeszerződést. Nem sok reményt fűztünk ezen gazdasági létünket veszélyeztető, nemzeti önérzetünket sértő békéhez, de még azt a kis megkönnyebbulést, amit a szomszéd államokkal való kereskedelmi viszonyainkban joggal elvárhattunk volna, sem hozta meg. Annál nagyobb terheket rótt reánk a háború előtti adósságaink valorizációja révén.

1921. augusztus 1-én az 1921. évi XIV. tc. alapján megkezdte működését az Osztrák-Magyar Bank budapesti főintézetének helyébe lépett *Magy. kir. állami jegyintézet*.

Ezen törvénycikk szövege a következő: „A pénzforgalom fenntartása, annak szabályozása, a fizetések kiegyenlítésének megkönnyítése, a közgazdaság hiteligényeinek kielégítése és az állami fizetési szolgálat ellátása végett Budapest székhellyel, közhivatali jelleggel a pénzügyminiszter felügyelete alatt működő önálló jogi személyiséggel felruházott magyar kir. állami jegyintézet létesítése határoztatott el.“

Hegedüs Loránt — mint már említettem — eredetileg külföldi tőke bevonásával jegybankot akart létesíteni és csak amikor látta, hogy terve nem valósítható meg, határozta el magát a Magy kir. állami jegyintézet felállítására.

A Jegyintézet feladata volt a közös bankjegyeknek és a postatakarékpénztár által kibocsátott papírpénznek állampapírokra való kicserélése. Ezen állampapírok összege 2 milliárd koronára volt tervezve. A vonatkozó törvény azt is kikötötte, hogy a Jegyintézet az államnak nem adhat hiteleket és legfeljebb kincstárjegyekre 3 havi escompte, vagy lombard előleget engedélyezhet, de mindez csak írott malaszt maradt, mert már ez év őszén megadatott a Jegyintézeteknek az engedély, hogy az államnak oly hiteleket folyósíthasson, mint aminőket az országos pénzügyi tanács jónak lát.

A koronaérték stabilizálása tekintetében a Jegyintézet a hozzá fűzött reményeket sajnos nem valósította meg.

Mikor a Jegyintézet megalakult, 15.787,100.000 K bankjegy volt forgalomban és az egy év múlva már megduplázódott. A magyar korona jegyzése Zürichben 1.55 volt és 1 múlva, 1922. augusztus elején a devizaközpont újból való felállítása idején 0.175 centimesen állott.

Mi sem természetesebb, hogy a valutaromlással a drágaság is növekedett és a pénzhiány hatása alatt a kamatláb is egyre emelkedett. Aki csak tehette, a Jegyintézetnél vett fel hitelt és azt valorizálatlan koronákban fizette vissza.

Az ország mindegyre szegényedett és ugyanakkor egyesek ezen olcsó valorizálatlan hitelek révén busás nemzeti ajándékot vágtak zsebre.

Persze a túlzott hiteligenyek megint csak a bankóprést hozták fokozottabb mértékben működésbe. 1922. december 31-én már 75.887,000.000 koronára rúgott a Jegyintézet által kibocsátott államjegyek összege.

A koronának újabb áresésével növekvő drágaság a kiviteli lehetőséget nehezítette meg és óriási pénzhiányt teremtett.

A szabad valuta- és devizaforgalom, nemkülönben az élénk értékpapír tőzsdei forgalom révén rengeteg magyar korona került a külföldre, ami pénzünk külföldi jegyzését erősen nyomta. Az emberek valutákba és árúkba igyekeztek vagyonukat elhelyezni és az így fokozott import csak újabb drágulást idézett elő.

Ime, a gyakorlat igazolta, hogy a *szabad devizaforgalom sem járt a hozzáfűzött vérmes reményekkel.*

MÁSODIK, FORRADALMAK UTÁN KÖVETKEZŐ DEVIZAKÖZPONT.

I. időszak.

Tabakovits Dusán kormányfőtanácsos, a Magyar Nemzeti Bank igazgatója, 1925. március 10-én a Közgazdasági Társaságban tartott felolvasásában a következőkép ismertette a második devizaközpont megalapításának történetét:

1922. júliusában kezdődött meg voltaképpen a magyar korona nagyarányú olcsóbbodása, amikor július 1-től augusztus 3-ig 55 centimes-ről 17.5 centimes-re esett le. Ezt a rohamos koronasesést pánikszerű jelenségek kísérték, az árak oly rohamosan emelkedtek, hogy minden kalkuláció lehetetlenné vált. A valutaforgalom annyira megnövekedett, hogy július 17-től kezdve délután is valutatözsdét kellett tartani. Azonban ez sem volt képes az igényeknek megfelelni. A korona esése július 17-ike után olyan nagyarányú lett, hogy a dollár árfolyama július 17-től augusztus 13-ig 1300-ról 2900-ig emelkedett. Ezután a nagyarányú dollárdrágulás után a piacon pánikszerű csend keletkezett. Általános volt a fejtelenség és *maguk a bankok és érdekelt vállalatok követelték a valuta-, illetve devizaforgalom megrendszabályozást.*

Ily körülmények közt határozta el magát a kormány arra, hogy *1922. augusztus 8-án* a függelékben ismertetett *6700/1922. M. E. számú rendelettel a devizaközpontot újból életbeléptette.*

A második devizaközpont tárgyalásánál *két időszakot* különböztetünk meg.

Az első időszakban a devizaközpont a *Jegyintézet* égisze alatt mint önálló intézmény működött és pedig 1922. augusztus 8-tól

1924. június 24-ig, amikor a *Magyar Nemzeti Bank* vette át a devizaforgalom szabályozásával járó teendőket. Ez a második időszak tehát 1924. június 24-től 1925 november 20-ig, a devizaforgalom teljes felszabadtásáig tartott.

A második devizaközpont háborús elődjétől eltérőleg tisztára állami intézmény volt. Az állami devizaközpontban jobban centralizálódott a devizaforgalom és biztosabb alapokra helyeződött az ellenőrzés, mint mikor a magánbankok kezében volt ez a fontos intézmény.

Ennek az intézménynek következő szervei voltak:

- a) A m. kir. állami jegyintézet.
- b) Devizaközponti tagok (a megalakuláskor 40 budapesti pénzügyintézet és bankcég, de az idők során ez a szám 48-ra emelkedett).
- c) A devizaközpont mellett működő tárcaközi bizottság (melyet külforgalmi irodának is szoktak nevezni), IV., Váci-u. 20.
- d) Devizabizományosok, kiknek az első devizaközponti bizományosokhoz hasonló hatáskörük volt és működésükért $2\frac{1}{2}\frac{0}{00}$ jutalékra tarthattak igényt; 358 devizabizományost neveztek ki.

A devizaközpont célja volt: letörni a valutaüzekerdedést és a koronaromlásnak gátat vetve megállítani a drágulási folyamatot.

Ezt a kettős célt elerendő, a külföldi fizetési eszközökkel való forgalom korlátok közé szorítottatott, a magyar koronának külföldre való kiküldése, a magyar korona elleni árbitrázs és általában a magyar korona hiteleknek külföldiek részére való engedélyezése megtiltatott.

A jogos import valutaigényeknek fedezése céljából kötelezővé tétetett az exportvaluta beszolgáltatása.

Augusztus első felében még a legnagyobb fejtelenség uralkodott a devizaközpontban. Végül augusztus 21-én tartották meg az első clearinget.

Nagy elismerés illeti a „Tébe“ szervezetében tömörült helybeli pénzügyintézetek vezetőit, kik nemcsak tanáccsal, munkaerővel segítették a devizaközpontot, hanem 5 millió svájci frankos hozzájárulással megteremtették a szükséges devizaalapot. Ezen összeg után — melyet a bankok vagyonuk arányában adtak össze — kamat nem járt.

Ilyképen a devizaközpont helyzete egyre javult.

1922. augusztusában az igényléseknek csak 20%-át, szept-

tember első felében 50%-át és szeptember 15-től az év végéig már teljes 100%-át elégítették ki.

Ekkor azonban az olcsó hivatalos árfolyamok hatása alatt hirtelen megfordult a helyzet. 1922. augusztus 22-től december 31-ig összesen 88 millió svájci frankot érő devizákat folyósítottak. 1923. januárjában magában 73 millió svájci frankot igényeltek.

Az igényeknek ily hirtelen megduzzadása arra készítette a devizaközpont vezetőseit,

a) hogy az igényeket sürgösségükre való tekintettel kategorizálja. Felállítottak A., B. és C. csoportokat. Az A. csoportbeli rendkívül sürgős és fontos igények 100% erejéig elégítették ki, míg az utolsó csoport már nem jutott kielégítésre.

b) intézkedés történt, hogy csak tényleg beérkezett árúk alapján lehessen igényelni,

c) a számláktól eltérő valuta ne engedélyeztessék.

Erre azért volt szükség, mert a gyenge valutájú államok exportőrjei angol fontban, dollárban, vagy svájci frankban fakturáltak és az exportvalutákból többnyire gyenge valuták (osztrák korona, márka, lengyel márka, lei stb.) folytak be.

d) Elrendeltetett az exportvaluta hátralékok sürgős, energikus behajtása.

e) Néhány nagyipari vállalat kivételével a devizakompensáció betiltatott.

(Kompensáció alatt az exportöröknek abbeli joga értendő, miszerint az exportból befolyó valutákból visszatarthattak annyit, amennyire a nyersanyagimporthoz szükségük volt.)

1922. szeptember 12-től kezdődőleg meg volt engedve, hogy 12 devizaközponti tag ú. n. gyengevalutájú igényeket saját hatáskörében végzett előzetes cenzura alapján kielégíthessen és utólag a devizaközponttól visszakövetelhesen.

Ilyen *gyenge valuták* voltak az osztrák korona, német és lengyel márka, továbbá a lei.

1923. január 3-án a bankok előzetes cenzurálási joga megszorítottatott és pedig olyképp, hogy ez a jog csak osztrák korona és német márka tekintetében maradt érvényben, a 3 milliós osztrák korona és 300.000 német márka összeget meg nem haladó igényeknél.

Mikor a devizaközpont megalakult, az utolsó hetekben összehalmozódott kontremin-pozíciókat eszeveszetten lefedezték és erre

a magyar korona Zürichben 17 centimes-ről 35 centimesre emelkedett. E hirtelen emelkedés hatása alatt óriás mennyiségű valutát szolgáltatott be a devizaközpontnak. *Ez képezte a devizaközpont valutaállományának magvát.* Ehhez járultak még az 500.000 koronát meghaladó értékű árúnak, értékpapírnak, vagy egyéb vagyontárgynak kivitele alapján befolyt exportvaluta tételek.

Rendkívül fontos intézménye e rendeletnek a valuta és deviza tőzsdei forgalmának beszüntetése. Ugyan az első devizaközpont működése alatt sem volt külföldi fizetési eszközökben tőzsdei forgalom, de akkor az értékpapírtőzsde is szünetelt. A második devizaközpont működési idejében azonban az értékpapír tőzsde hivatalos forgalma nem szünetelt.

A devizaközpont létesítése által azok a nagy tőkék, melyeket eddig a valutaspekuláció tartott kezében, az értékpapírok piacára terelődtek és ott erős hausse-mozgalmat váltottak ki és egészen tökéletesen fölemelési folyamatot idéztek elő.

Mialatt tehát Budapesten a devizatőzsde szünetelt, az értékpapír árbitrázs működött és a külföld a nyereség realizálásával Wienben, Prágában és Berlinben, ahol a devizatőzsdék forgalma szabad volt, piacra dobta a magyar koronát.

Az export-valutára vonatkozó intézkedések:

Az árukivitelnél megkülönböztettek oly cikkeket, melyeknek kivitele nem volt engedélyhez kötve, ezek az ú. n. szabadárúk és oly cikkeket, melyeknek kiviteléhez valamelyik minisztérium (többnyire pénzügy-, vagy földművelésügyi minisztérium) engedélyre szükségeltett.

Mindkét esetben a kivitel révén befolyó exportvalutát a devizaközpontnak be kellett szolgáltatni. Ha tehát az exportőr oly árút akart kivinni, melynek kivitele engedélyhez volt kötve, ezt csak úgy nyerte el, ha előzőleg kötelezte magát az exportvalutának a mindenkor hivatalos árfolyamon való beszolgáltatására és e célból a beszolgáltatandó külföldi pénznem 20%-át az ügylet létrejöttének napján irányadó hivatalos árfolyamon átszámítva, kötbér gyanánt magyar koronákban a Jegyintézetnél befizette.

Eleinte szigorúan meg volt tiltva árúkat magyar koronáért, vagy az árú rendeltetési országának valutájától eltérő külföldi fizetési eszközökért eladni. Később mindkét rendelkezés módosult. Újítás volt, hogy az értékpapírok külföldi eladásából befolyó exportvalutát is be kellett szolgáltatni.

A devizaközponti tagok a kötbért garancia alakjában szokták az exportörökért vállalni a Jegyintézettel szemben; bizonyos mérsékelt díjért kezeskedtek azért, hogy az exportvaluta 2 hónapon belül beszolgáltattatik. Az idők folyamán a nagybankoknál külön osztályok létesültek az ily bankszerű exportvaluta-kezeségi ügyletek lebonyolítására.

Az import- valutára vonatkozó intézkedések:

A külföldre szóló átutalások foganatosítása engedélyhez volt kötve. Az importöröknek a szükséges devizákat akár közvetlenül, akár valamely bizományos közvetítésével a devizaközponti tagok egyikénél kellett igényelniök. A felek által kitöltendő ú. n. igénylési-lapokat számlával, fuvarlevéllel, vámbolettával stb. kellett felszerelni. Az így felszerelt igények a devizaközpontnál felülbíráltattak és ha jogosnak minősítették, bizonyos idő múlva részben, vagy egészben folyósították. A felülbírást, illetve engedélyezést a tárcaközi bizottság, a folyósítást maga a Jegyintézet foganatosította. Könnyen elképzelhető, hogy ez az eljárás még akkor sem volt a legsímább, mikor a devizaközpont kellő devizákkal rendelkezett; nem szólva oly időszakokról, mikor ez a kedvező eset nem forgott fenn. Erről különben a devizaközpont működéséről szóló fejezetben bővebben írok. Ehelyütt csak azt kívánom megemlíteni, hogy a most tárgyalt rendelet 3-ik §-a értelmében külön engedély nélkül valamely külföldi címre külföldi értékben 20.000 magyar korona ellenértékét lehetett átutalni azzal a megszorítással, hogy egyazon személy vagy cég havonta összesen 200.000 korona erejéig rendelkezhetett ily formában.

Azt talán szükségtelen bővebben magyaráznom, hogy ezzel a méltányos intézkedéssel alaposan visszaéltek. Egy és ugyanazon személyek, különféle címeken és a legkülönfélébb bankoknál, sőt azok fiókjainál utaltattak át naponként 20.000 koronát és míg a tisztességes kereskedők a devizaközpont mindenféle retortáin keresztül tudtak csak nagy nehézségek árán az igényelt összegekhez — rendszerint sokszorta magasabb árfolyamokon — hozzájutni. Ezek az élelmes, de lelkiismeretlen elemek minden tételt prompt, előnyös árfolyamon tudtak átutaltatni.

Az utazási és határforgalomban az értékhatár 500.000 korona ellenértéke erejéig emeltetett fel, de ebben az összegben legfeljebb 200.000 magyar korona szerepelhetett.

Kölcsön külföldiek javára akár magyar koronákban, akár más pénznemben csak a Jegyintézet beleegyezésével volt megengedve.

Értékpapírok és szelvényeknek külföldiek letétjébe való helyezése is — a háborús devizaközpont rendelkezéseivel ellentétben — a Jegyintézet engedélyéhez volt kötve, mely ezt az engedélyt kivétel nélkül megadta, ha az ellenérték exportvaluta gyanánt beszolgáltatott.

Váltóüzleti forgalomban a vásárolt és eladott devizák kompenzálhatók voltak, de a felektől vásárolt valuták és devizák átarbitrálása és az így átarbitrált devizák beszolgáltatása meg volt tiltva.

Büntető szankciók.

A rendelet kijátszása, vagy megszegése kihágást képezett és 6 hónapig terjedhető elzárással, illetve 2000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtott. A bejelentőket a pénzügyminiszter megfélelően jutalmazta.

A koronaforgalom szabályozása.

Az 1922. évi devizarendelet a korona védelme tekintetében a háborús devizaközpont idevágó intézkedéseivel szemben nagy haladást jelent. Hiábavaló volt a devizaforgalom szigorú rendszabályozása, ha azt korona kijárlás és átutalás által ki lehetett játszani; más szóval a devizaközpont hatáskörének a koronaforgalom ellenőrzésére való kiterjesztése igen szükséges intézkedés volt és mégis ép a sokféle korona által keletkeztek a léghelmeletlenebb komplikációk.

Egyidőben ötféle korona közt kellett különbséget tenni, ú. m.:

Belföldi korona.

Külföldi korona.

Zárolt belföldi korona.

Trianoni zárolt belföldi korona.

Takarékkorona.

Nehogy azt higyjük, mintha ez holmi magyar specialitás lett volna; hisz még ma is fennállnak a megkülönböztetések belföldi és külföldi dinár, belföldi és külföldi cseh korona, sőt belföldi, külföldi és deviza lei között.

Belföldi korona.

Az eredeti elgondolásban külföldiek belföldi magyar korona számlája javára befizetések magyar felektől minden további nélkül elfogadhatók voltak.

A belföldi számlán szereplő követeléseikről a külföldi számlatulajdonosok Magyarország határán belül szabadon rendelkezhettek.

Ez az intézkedés tág teret nyitott a visszaélésekre és hogy a belföldi koronaforgalom mérsékeltesék, illetőleg kiküszöböltesék, 1922. november 15-től kezdődőleg a devizaközpont elvben ki-mondotta, hogy magyar korona jóváírást külföldiek számláján csak a legindokoltabb esetben és akkor is csak az ú. n. szabad külföldi számlán engedélyez.

Ez idő tájt mindenki igyekezett a koronától menekülni, minden pénz a tőzsde és a rejtett árúraktárak felé özönlött; közben a korona Zürichben 0.03 centimes-re süllyedt. Ez a pusztulás még fokozódott volna, ha a devizaközpont nem korlátozza a bel- és külföldi koronaszámlán való jóváírások lehetőségét.

Külföldi korona.

Külföldi korona számlája csak külföldi cégnek, vagy külföldi állampolgárnak lehetett valamely devizaközponti tagnál. Külföldi számlára pedig engedély nélkül csak a következő tételeket volt szabad könyvelni:

a) az 1922. augusztus 8-a előtt már valamely devizaközponti tagnál fennállott koronakövetelésből származott jóváírások,

b) a napi 20.000, illetve havi 200.000 koronán aluli jóváírások,

c) 1922. augusztus 8-a előtt már külföldi letétben volt *értékpapírok* eladásából befolyt eredeti vételár; míg az elért nyereség már csak a belföldi számlára vétetett; illetve ez a rendelkezés később az Österreichische National Bank közbenjárására odamódosult, hogy az egész eladási ár külföldi korona számlán volt jóváírható,

d) külföldi letétben fekvő értékpapírok *szelvénye* és a külföldről beküldött szelvények ellenértéke esedékességgkor külföldi számlákra volt vehető.

e) külföldről beküldött bankjegyek, csekkek, utalványok ellenértéke; azonban ez a kategória később csak a devizaközpont előzetes engedélye alapján volt külföldi számlán jóváírható.

f) A Jegyintézetnek kifejezetten külföldi korona ellen felajánlott devizák és valuták ellenértéke.

Trianoni zárolt belföldi számlák.

Az utódállamok állampolgárainak letéteiben fekvő értékpapí-

rok ellenértéke, amennyiben azok 1921 július 26-a, vagyis a *trianoni békeszerződés megkötése előtti időkből* származtak, eladás esetén *zártl beltöldi számlán* volt jóváírható.

Az 1922. augusztus 8-a után keletkezett ily letétek a többi külföldi letétekkel azonos elbírálás alá estek.

Beltöldi zártl koronaszámlák.

Hogy a külföldi gyárosoknak és kereskedőknek magyarországbeli künnlevősegeik behajtását lehetővé tegyék, megengedettett, hogy ezeket az összegeket bizonyos kereten belül beszédhessék maguknak valamely devizaközponti tagnál „*Beltöldi zártl korona-számlán*“ jóváírathassák.

Az ily zártl követelésekről azonban a számlatulajdonos még beltöldön is csak a devizaközpont előzetes engedélyével rendelkezhetett.

(Ez az intézkedés azért vált szükségessé, mert egy devizaközponti tagnál ú. n. „Deck-konto“-ra jöttek rá. Az ilyen „Deck-konto“ úgy keletkezik, ha valamely külföldi cég, vagy külföldi állampolgár álnév alatt nyitatt beltöldi számlát és arról diszponál kerülő uton külföldre.)

Könnyen érthető, hogy ez a korlátozás nagy elkeseredést váltott ki a külföldi exportörök körében; hisz ezek nem azért exportálták cikkeiket hazánkba, hogy pénzüket ne használhassák szabadon. Követelésüket el nem adhatták és viszont nálunk fel nem használhatták és összetett kézzel kellett nézniök, miként pusztul a rohamosan csökkenő magyar pénzbe fektetett vagyonuk.

Végül is 1923. szeptember 29-én a 29683/1923. számú rendelettel megengedettett, hogy az ily beltöldi zártl magyar korona követelések tulajdonosai az ily koronaösszegeket oly külföldi cégeknek eladhassák, melyeknek Magyarorszából terményt importáltak.

1923. október 24-től kezdve az ily beltöldi zártl korona követelések exportvaluta beszoigáltatási kötelezettségeknél kompenzálhatók voltak. Más szóval az itteni exportörök az exportvalutából eredő és be nem szoloigáltatandó devizát vagy valutát a külföldön — semmi körülmény közt beltöldön — eladhattak oly külföldi számlatulajdonosoknak, akiknek valamely devizaközponti tagnál ily beltöldi zártl korona követelése volt és ilyképen juthattak ezek a külföldi importörök pénzükhöz és adhatták el a magyar exportörök

felesleges valutájukat és devizájukat anélkül, hogy azok a külforgalomba kerülhettek.

A belföldi, külföldi és zárolt belföldi koronákhoz egy újfajta korcsszülemény, a „*takarékkorona*“ járult.

1924. február 20-án vezették be ugyanis arra az átmeneti időre, míg a Magyar Nemzeti Bank megkezdí működését, a dollár, öt vezető magyar értékpapír bécsi árfolyamán és a búzaárákon alapuló átszámítási egységként a takarékkoronát. Ez a takarékkorona 1924. június 24-ig 100—130 papírkorona közti ingadozásával még bizonytalanabbá tette a forgalmat, míg fenti nappal eltűnt a láthatárról, egy újabb szomorú tanulságot hagyva maga után, hogy mesterséges eszközökkel természetes jelenségeket megszüntetni nem lehet.

Mindezen zavarokat tetézték az adminisztrációs bajok.

Tudvalevőleg a tárcaközi bizottság csak az igények jogosult, vagy jogosulatlan voltát állapította meg és az ezen bizottság által engedélyezett tételeket volt hivatva a Jegyintézet folyósítani. Amíg volt elég deviza, ez a két egymástól elkülönítve működő fórum harmonikusan működött, de mikor az egyre gyérülő készletekkel szemben mindjobban túlhajtott igények léptek fel, az együttműködés mind hézagossabbá vált. Az engedélyezett, tehát jogosnak elismert igényekre vagy semmit, vagy csak jelentéktelenül kis részleteket folyósítottak. Ez a komplikáció még jobban megbénította az amúgy is nehézkes adminisztrációt, mígnem 1923 február derekán a tárcaközi bizottság az eddig ki nem elégített devizaigénylési hátralékok folyósítását attól tette függővé, hogy a vonatkozó tartozás még fennáll-e és amennyiben az más uton időközben már kiegyenlítést nyert, az előjegyzésből törölte. Ezen radikális intézkedés tehát nemcsak rendet teremteni volt hivatva, hanem abból a feltevésből indult ki, hogy a legtöbb igénylő már amúgy is beleunt a várakozásba és a zúgforgalomban fedezte be devizasükségletét.

Okulva a multakon, 1923. február 26-tól kezdve a devizaközpont mellett működő tárcaközi bizottság mellé áruszakmánként referensek osztattak be, akik szakismeretük latbavetésével igyekeztek az igények jogosságát és sürgősségi fokát megállapíttatni 11 ily csoport létesült, ú. m. szén, fa, vas, textilárú, gyógyászati cik-

kek, vegyi anyagok, nyers- és ásványolaj, papír, bőr, építőanyag, és egyéb cikkek csoportja.

Végeredményben ez az intézkedés még nehezkesebbé tette az egész eljárást. 1923 őszén a devizaközpont már nagy nehézségekkel küzdött. A restanciák megint megnöttek, úgy hogy ismét mindenkit felszólítottak, hogy 1923 november 15-ig nyilatkozzanak, vajjon az 1923. július 31-ike előtt beérkezett árúkra vonatkozó elismert igénylésük folyósításához ragaszkodnak-e, mert ha haladéktalanul nem nyilatkoznak, illetőleg a devizaközpont által beszerzendő devizákat 3 napon belül át nem veszik, elvesztik igényjogosultságukat. Történt pedig ez oly időpontban, amikor a devizaközpont által jegyzett ú. n. hivatalos árfolyamok és a zúgforgalomban kialakult árfolyamok közt — mint azt a következő fejezetben ismertetem — mintegy 50% különbség állott fenn. Persze mindenki ragaszkodott az előnyös árfolyamon kapható devizákhoz, ha mindjárt a váratlanul szükségelt fedezetet csak nagy áldozatok árán tudta is beszerezni.

Hivatalos és más árfolyamok.

1923 második felében a zürichi jegyzés állandóan 3 centimes körül mozgott. Ez az állandó jegyzés azonban nem jelentette a korona tényleges stabilizációját, mert még az utolsó kis falusi boltos is tudta, hogy ez csak fiktív jegyzés és nem vette komolyan.

Mindennél érdekesebben beszél az alábbi kimutatás:

Időpont	Az osztrák korona		Árfolyamkülönbség ‰-ban	Drágasági index- számok
	hivatalos árfolyama Budapesten	értékpapír arbi- trage alapján ki- számított buda- pesti árfolyama		
1923. I/1.	3.525	3.90	11—	335
1923. VII/1.	12.35	23.50	90—	1450
1923. XII/31	31.10	45.75	47·10	6800

Jellemző, hogy amíg a két jegyzés közt decemberben 47·10 százalékos eltérés mutatkozik, a drágasági index-szám egy év alatt több, mint húszszorosára szökött fel. Ez az egy adat mutatja legjobban, mennyire megbosszulta magát a korona árfolyamának mesterséges tartása.

1924. januárjában Kállay pénzügyminiszter elhatározta, hogy véget vet ennek a visszas állapotnak és alighogy bejelentette ebbeli szándékát a nemzetgyűlésen, csupán arra a hirre, hogy az ed-

digi intervenció megszűnik, a magyar korona árfolyama Zürichben 0-03-ról 0-02-re esett, ami 30%-os csökkenést jelent.

Ekkortájt az osztrák érdekeltségek már annyira el voltak keseredve amiatt, hogy a magyar devizaközponti intézkedések folytán nem tudnak jogos követeléseikhez jutni, hogy retorzióktól kellett tartani. Ennek hatása alatt 1924. február 18-án a devizaközpont az Österreichische Nationalbank-kal kötött megállapodás alapján az osztrák felekkel szemben több kedvezményt biztosított. Lassanként ezeket az előnyöket a cseh, a német, majd egyéb államok polgárainak is megadták.

1924. márciusában már valóságos küzdelembe került a devizaközpont fenntartása és a devizaforgalom terén fennálló korlátozások fokozatos megszüntetését előkészítendő, elhatározott a fennálló devizatartozások állagának újbóli pontos megállapítása.

Kimondatott, hogy az 1923. július 31-ike előtt beérkezett árúkra már nem lehet devizát igényelni. Egyben pedig felszólították azokat, kiknek már engedélyezett igénylésükre folyósítás részben, vagy egészben nem történt, hogy igényüket az 1923. augusztus 1-től december 31-ig beérkezett küldeményekre vonatkozólag haladéktalanul újból jelentsék be, igényjogosultságuk különben való elvesztésének terhe mellett.

Ez az ismételt visszavonás természetesen felesleges költségekkel, munka- és idővesztéssel járt, ami csak újabb elkeseredést váltott ki az amúgy is elégedetlen kereskedők és iparosok körében.

Tabakovits Dusán igazgató felolvasásában meghatóan ecsejtelt, mily óriási küzdelembe került a nemzetközi kölcsön megszavazásáig fenntartani a devizaközpont intézményét. Pedig ép ezekben a válságos időkben tette a devizaközpont a legnagyobb szolgálatot a magyar közgazdaságnak.

Tudjuk, hogy a budapesti piac mindig a wieni tőzsde hatása alatt állott. Wienben pedig ép ebben az időben tombolt a frankkontremin. Ez a legveszélyesebb játék balul ütött ki. Hatalmas osztrák bankok, kereskedőcégek és gyárak lettek ennek a végzetes spekulációnak áldozatai.

És mindezen károktól és veszteségektől mentette meg a mi amúgy is gyengélábon álló gazdasági életünket a devizaközpont.

A DEVIZAKÖZPONT A SZANÁLÁS IDEJÉBEN.

II. időszak.

Már 1923. első felében a kormány az osztrák példán felbuzdulva, külföldön kölcsön után érdeklődött. A népszövetséggel idejében megkezdett tárgyalások azonban a kis entente részéről politikai akadályokba ütköztek; noha idehaza mind égetőbbé vált a szanálás kérdése.

Csak az 1923. november 20-tól 28-ig tartott londoni megbeszéléseken jutott a nemzetközi kölcsön abba a stádiumba, hogy a népszövetségi tanács a szanálási tervet előterjesztesse. E terv egyes pontjai a következők voltak:

az infláció beszüntetése,

önálló nemzeti bank felállítása,

az állami költségvetés egyensúlyának helyreállítása,

és egy ideiglenes 250 millió aranykoronás belföldi kölcsön garantálása.

Volt azonban a kölcsön létrejöttének politikai feltétele is és pedig megnyugtató politikai atmoszférát teremteni Magyarországon és a szomszéd államok közt és megállapodást létesíteni a jóvátételi kötelezettségek tekintetében. Ez a kikötés volt az oka a kölcsön hosszas vajadásának és a nagy elkeseredésnek, mely 1924. február 20-án Kállay pénzügyminiszter bukását vonta maga után.

Ugyanis, míg 1923 elején még $3\frac{1}{2}$ magyar koronáért 100 osztrák koronát adott a devizaközpont, Kállay bukása idejében az osztrák és magyar korona már parin állott. Látván pénzünk ily katasztrófális romlását, óriási elkeseredés támadt az emberekben és Kállay a nemzetgyűlésen azt vetette oda, hogy a koronaromlás a tömegpszichében leli magyarázatát. Hogy mennyire nem volt helytálló ez a megjegyzés, legjobban mutatja az a körülmény, hogy

aznap, mikor Kállay előállott utolsó javaslatával: a Jegybankkal szemben fennállott tartozások valorizációjával és a belföldi kényszerkölcsön megszavazásával, az értéktőzsdén 50%-os, a gabona-tőzsdén 30%-os árfolyamesés állott be. Talán az egész külföldi kölcsön anyagi sikere nem ér fel azzal a mérhetetlen kárral, ami nemzeti vagyomban ezen az egyetlen napon elpusztult.

Nem kívánok belemélyedni ebbe a kérdésbe, nem is tartozik tárgyunkhoz.

Végre 1924. március 14-én Genfben sikerült nyélbeütni a nemzetközi kölcsönszerződést.

Annyi azonban már előre látható volt, hogy amíg a nemzetközi kölcsön előmunkálataival elkészülnek és a kölcsönből effektív pénz lesz, nem várhatunk, mert az államháztartás egyensúlyának a kölcsön folyósításáig való fenntartása csak újabb inflációt jelentett volna és ezért a kormány a pénzügyi intézetek, kereskedelem, ipar és mezőgazdaság garanciájával 100 millió aranykoronás előleget akart a külföldön a kölcsönre felvenni, azonban időközben a tárgyalások már oly gyors tempóban haladtak előre, hogy erre többé nem volt szükség, csak azt kötötték ki a külföldi hitelezők, hogy Magyarország is vegyen egy 2,350.000 dolláros tranche erejéig a kölcsön jegyzésében részt. Szerencsére nem kellett az egész tranche idehaza jegyezni, mert Weiss Fülöp, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökének közbenjárására ezen összegből Speyer & Co. newyorki bankár cég másfél millió dollárt jegyzett.

Ily előzmények után 1924. április havában a nemzetgyűlés megszavazta a *kényszerkölcsönt* és a Magyar Nemzeti Bank felállításáról szóló törvényjavaslatot.

Sajnos, az állam pénzügyeinek ilyenén való szanálása nagy áldozatokat rótt reánk, mert le kellett mondanunk a román invázió okozta károk megtérítésére tartott igényeinkről, és sok tekintetben a külföld ellenőrzése alá kerültünk, de mindezt megérte az a körülmény, hogy a külföldi kölcsön révén a Damokleszi kardként örökké fejünk felett lebegő jóvátételi kérdések ügye 20 évre kitoldódott és végre annyi évek után rendezett viszonyok állottak be.

A devizaközpont méltatásánál nem szabad a pszichikai momentumokat figyelmen kívül hagyni. Hisz ép az volt a devizaközpont főcélja, hogy a pesszimizmust legyőzze. A sokat zaklatott kedélyek lecsillapítása volt mindig a legfőbb, de egyben a legnehezebb feladat.

A végső küzdelemben azonban a devizaközpont vezetősége is elvesztette bizalmát. Mialatt külföldön a kölcsöntárgyalások a legjobb mederben folytak, idehaza lelketlen üzerek hangulatkeltés céljából híresztelték, hogy az epedve várt külföldi kölcsön nem jött létre. Nosza lett erre fejetlenség az egész vonalon.

Végre is a devizaközpont vezetősége indítatva érezte magát a fővárosi nagybankok és a kereskedővilág vezető egyéniségeit értekezletre hívni, melynek egyedüli tárgya a devizakereskedelem haladéktalan felszabadítása volt. Ekkor történt meg a csoda, hogy az érdekeltségek szinte egyhangúan állást foglaltak a devizaközpont fenntartása mellett mindaddig, míg a korábban engedélyezett, de még nem folyósított devizaigények kielégítést nem nyertek.

Ez az álláspont mindenkép indokolt volt.

A kereskedők az idők folyamán ugyanis rájöttek arra, hogy ha a szükséges devizákat idejében és teljes egészében óhajtották megkapni, akkor már jóval előbb és nagyobb összegekről kellett benyújtani igénylésüket. Ha már most ezek az összegek egyik napról a másikra folyósíttatnak, az adósok a legnagyobb fizetési zavarokba kerülnek. Ugyanakkor pedig váratlanul megnövekedett devizakereslet a felkészületlen kínálattal szemben olyan horribilis követelményeket támasztott volna, ami elsősorban is rendkívül felhajtott devizaárfolyamokban nyert volna kifejezést.

Bármennyire is ragaszkodtak tehát ép az érdekeltek a devizaközpont további fenntartásához, ezzel az állásfoglalással nem annyira a devizaközpont további fenntartásának szükségessége dőlt el, hanem inkább csak a kereskedelem szorult helyzete hatott kényszererővel az érdekeltek elhatározásánál.

Az 1924. évi magyar közgazdaság képe a korona túloldali táblázatából tükröződik vissza.

A magyar korona 1924-ben.

K e l e t	dollár értéke Budapestben)	100 m. korona árfolyama sv. frankban)	Az aranykorona paritása papír- koronában	A Pester Lloyd drágasági indexszámai
1923. december 31.	31.000	0.0185	6.280	6813.82
1924. január 31.	41.300	0.0140	8.360	8167.66
„ február 28.	69.670	0.0083	14.125	13920.67
„ március 31.	78.800	0.0074	15.960	17851.54
„ április 30.	86.170	0.0065	17.470	18340.59
„ május 31.	96.800	0.0058	19.610	20470.52
„ június 30.	83.140	0.00673	16.840	21817.12
„ július 31.	78.750	0.0069	15.960	22018.38
„ augusztus 31.	76.880	0.00695	15.580	21442.68
„ szeptember 30.	77.690	0.0068	15.745	21299.12
„ október 31.	76.670	0.0068	15.540	21222.12
„ november 30.	74.420	0.00695	15.145	21097.66
„ december 31.	73.030	0.0070	14.600	20884.—

* Ezek az árfolyamok azonban nem mesterkélten hivatalos, u. n. külföldi korona-árfolyamok, hanem az értékpapírkivitel folyamánként kialakult és az itteni valutáris viszonyoknak inkább megfelelő u. n. „belföldi korona“ kurzusok.

1924. május 8-án a szanálási program második pontja is a megvalósulás stádiumába jutott. E napon ugyanis sikerrel befejezték a *Magyar Nemzeti Bank* részvényeinek jegyzését és 1924. május 24-én a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében a bank megtartotta alakuló közgyűlését.

A Nemzeti Bank alaptőkéjét 30 millió aranykoronában állapították meg és bizony eleinte magának az államnak is kellett egy jelentékeny kontingenst jegyeznie, amit az csak később fokozatosan hozott forgalomba.

A Magyar Nemzeti Bank iránt mindjárt a megalakuláskor nagy bizalom mutatkozott és a bankot az első időkben úgyszólván elárasztották devizákkal és valutákkal, mert mindenki azt hitte, hogy a szanálás műve a korona magasabb jegyzésében jut majd ki-fejezésre és ezért menekültek a külföldi fizetőeszközöktől.

A Nemzeti Bank vezetősége azonban nem akart mesterséges árfolyamokkal operálni, hanem előbb bevárta az alkalmas időpontot, amikor a koronajegyzés nyugvópontonra jutott és csak akkor stabilizálta azt. Május végén még 100.000 koronán állt a dollár

kurzusa a zúgforgalomban és csak július végével szálltak a mester-séges hivatalos árfolyamok a szabad forgalom árfolyamainak nivójára, ekkor a dollár nálunk 79.000 koronán és a korona Zürichben 0-0069 frankon állott. Július utolsó napjaiban aztán sikerült is a korona viszonyát az angol fonthoz 346.000 papírkoronában meg-rögzíteni. Ennél az akciónál a Bank of England hathatósan támogatta az új Magyar Jegybankot törekvéseiben.

A stabilizáció időpontjában a korona külföldi jegyzése csak Zürichben állott 0-0069-en, másutt a paritás 0-0067¹/₂ centimesnek felelt meg, aminek alapján a koronának az angolfonthez való viszonyát nem 346.000, hanem 360.000 papírkoronában kellett volna stabilizálni. Heller * szerint ezt az angolfont árfolyamot kellett volna huszonnéggyel, az angolfont békeárfolyamával osztani, hogy az új pénzegységet, a 15.000 papírkorona értékű aranykoronát megkapjuk. Ennek az új pénzegységnek meg lett volna a pengővel szemben az az előnye is, hogy közelebb állott volna a drágasági index-számhoz, valamint az aranykoronához és ugyancsak könnyű átmenetet teremtett volna a papírkoronáról.

Azonban az új pénzegység megteremtésénél sokkal fontosabb volt a stabilizálás tényének megtörténte, mert enélkül rendezett gazdasági viszonyok el sem képzelhetők.

Az arany pengő rendszerre való áttérés után már nem kellett a font 346.000 koronás viszonylatát fenntartani, mert most már pénzünk külföldi jegyzése az aranypontok közt mozog és az angol font árfolyamával szemben legfeljebb jelentéktelenül kis kilengések állapíthatók meg.

1924. június 24-én kezdte meg a Magyar Nemzeti Bank működését.

52 fővárosi és 8 vidéki pénzügyintézet nyert autorizációt. Ezekon kívül számos fővárosi és vidéki pénzügyintézet és bankárcég nevezte-tett ki jogosított devizaközvetítő-hely gyanánt.

Ilykép a legkisebb vidéki városok is bekapcsolódtak a Nemzeti Bank hálózatába.

Már a szanalási tárgyalások alkalmából a londoni konferen-cián a népszövetség megbízottja, Sir Henry Strakosch és társai a közöhhajnak engedve, követelték, hogy a Nemzeti Bank felállításá-

*Heller Farkas: „Die Währungsreform in Ungarn.“ című cikke a Bankwissenschaft 926. II. 1. számában.

val egyidejűleg szabadítsák fel a devizaforgalmat. A mi szakköreink azonban egyelőre még a kötött forgalom mellett foglaltak állást és a szabad devizaforgalomra csak akkor akartak áttérni, ha a Nemzeti Bank a devizaközpontnál összetorlódott hátralékos igénylések összegét kivétel nélkül folyósította. Hogy mennyire indokolt volt ez az óvatosság, mutatja az osztrák példa, ahol a deviza forgalmat a közgazdaság nagy kárára minden átmenet nélkül egyik napról a másikra szabadították fel.

A Magyar Nemzeti Bank tehát átvette a közben megszünt devizaközpont teendőit és a lehetőséghez mérten igyekezett a még fennálló devizakorlátozásokat elviselhetővé tenni; ami annál is könnyebben ment, mert a banknál összegyűlt devizák tömegét az augusztus végén sikerrel lezárult népszövetségi kölcsön jegyzésénél befolyt különféle devizák még tetemesen gyarapították.

A Jegybanknak tehát módjában állott volna a korona külföldi jegyzését emelni, de nem óhajtott élni ezzel az eszközzel és az előrelátó politikával tényleg lehetővé tette, hogy azóta koronánk külföldi árfolyama Zürichben az aranyparitás felé tartó angol font-tal fokozatosan 0-0068-ról 0-0072-re emelkedett.

A Nemzeti Bank első legégetőbb feladata volt a devizaközpont késedelmes kiutalásai és természetellenes hivatalos árfolyamai nyomán elhatalmasodott zúgforgalmat letörni.

Ugyanis a devizaközpont mesterkéltén alacsony árfolyamokon számolta el a folyósított összegeket és az így olcsón nyert devizák a zúgforgalomban magas árakon keltek el. Ezen a bajon segítendő, a Nemzeti Bank H. A. Siepman népszövetségi biztos tanácsára ezentúl magasabb áron vette meg a devizákat és felemelte a folyósításra kerülő heti devizakontingenst. Ezzel sikerült is a zúgforgalmat megfékezni.

Az új devizarendelet.

A Nemzeti Bank létesítésével a külföldi fizető eszközökkel való kereskedést, valamint a külfölddel való forgalmat szabályozó 4661/1924. M. E. számú rendelet szövegét a „Függelék“-ben hozom.

Az új rendelet előnyei a régivel szemben:

Mindenekelőtt megszűnt a bel- és külföldi korona közti különbség. Megszűntek a belföldi zárolt koronaszámlák is. Minden,

már jóváírt koronaösszeg felett a külföldi számlatulajdonos akár belföldön, akár külföldön szabadon rendelkezhetett.

Külföldiek követeléséből értékpapírt engedély nélkül is szabad volt vásárolni és külföldi letétjébe helyezni. Ellenben az értékpapír kivitel továbbra is engedélyhez kötött. Ha a belföldi megbízó értékpapírt eladás céljából külföldre kívánt szállítani, az eladási ár felét exportvalutaként be kellett a Nemzeti Banknak koronákért szolgáltatni. Ez az egyetlen exportvaluta beszállítási kötelezettség maradt, de csak 50% erejéig érvényben, hogy az értékpapír árbitrázst ellenőrizhessék. Az árukivitelből és egyéb szolgáltatásokért befolyó ú. n. exportvaluta teljesen felszabadult. Ilyen valutával, illetve devizával bárki most már szabadon rendelkezhetett.

Meglevő devizakészletből tehát bármily mennyiség — minden engedély nélkül — külföldre vihető, vagy külföldiek számláján jóváírható lett.

A devizakereskedelem továbbra is a Nemzeti Bank és a devizaközvetítő helyek hatáskörében maradt.

Kölcsönüzleteket külföldi pénznemekben engedély nélkül csak az autorizált bankok köthettek.

Az áruüzletből eredő, okmányokkal felszerelt igények jogosságát a Magyar Nemzeti Bank bankosztály devizaigénylési A) csoportja, egyéb igényléseket pedig a B) csoport bírálta felül. — Egymillió koronán aluli árúszámlák ellenértéke igénylés nélkül volt folyósítható.

A Nemzeti Bank az autorizált cégekkel a beszállított külföldi fizetőeszközöket pénzárfolyamon, a kiutalt tételeket pedig áruárfolyamon számolta el és ily cégeknek mind a vételnél, mind az eladásnál $\frac{1}{2}\%$ árfolyamkülönbözetet térített meg. Felekkel szemben az elszámolás ugyancsak pénz, illetve áruárfolyamon történt és ezeknek a költségeken felül $\frac{1}{2}\%$ jutalékot lehetett felszámítani.

400 svájci frankot meg nem haladó tételeknél 1% jutalék volt felszámítható.

A bizományosoknak csak 3‰ , illetve kis tételeknél 6‰ jutalék volt felszámítható.

Ujabb könnyítések.

1924. december 6-án a Nemzeti Bank az igénylések folyósi-

tásánál több oly eljárást vezetett be, miáltal a devizaszolgalat lényegesen gyorsabb és olcsóbb lett.

Ezek a könnyítések a következők:

A déli 12 óráig benyújtott igénylésekkel kért külföldi fizetőeszközök a bejelentés napján jegyzett árfolyamon elszámolva, már a benyújtás napját követő első köznapon folyósításra kerülnek.

A vonatkozó okmányokat egy héten belül, indokolt esetekben egy hónapon belül kell csak benyújtani.

A számlák összege részletekben is igényelhető.

Az igénylési illetéket $1/5^{0}/_{00}$ -re és az igénylési lap árát 1000 koronára mérsékeltek, ami a korábbi 10.000 koronás árával és a magas bélyegilletékkel szemben nagy költségmegtakarítást jelent.

A feleknek felszámítandó jutalék maximum $2^{0}/_{00}$ -re, illetve a váltóüzleti forgalomban $7^{0}/_{00}$ -re mérsékeltetett.

Megszűnt a $1/2\%$ -os árfolyammegtérítés és a pénz- és áru-folyam közti indokolatlan magas marge $6^{0}/_{00}$ -re mérsékeltetett. — Ezúttal a Nemzeti Bank az autorizált cégekkel szemben mind a vételnél, mind az eladásnál középárfolyamot alkalmazott, ezek viszont a megbízókkal és közvetítőhelyekkel pénz- illetve áruárfolyamon számoltak el.

Most már a túlzott árfolyamok is megszűntek és ezzel a zugforgalom kezéből kiesett a fegyver.

A zugforgalom letörésével nyugodtan a bankokra lehetett bízni a kisebb devizaigények jogosultságának elbírálását.

Egyébként is meg volt annak a lehetősége, hogy az igénylők akadálytalanul megkapják a kért devizamennyiségeket s ezért 1925. április 20-tól kezdődőleg 50 millió korona értékű devizaigénylések cenzurájával az autorizált cégek bizáltak meg.

A 4 millió korona értéket meg nem haladó devizaüzleti igények kielégítése pedig okmányigazolás nélkül is engedélyeztetett.

Az utazási forgalomban bárki magával vihetett bármennyi valutát, csak a kivihető magyar korona összeg maximáltatott 2 millió koronában és ily célokra 4 millió koronát érő deviza vagy valuta volt igényelhető. Üdülési célokra és létfenntartásra személyenként és havonként 5 millió korona ellenértéke volt folyósítható.

1925. augusztusában felhatalmaztattak az autorizált bankok, hogy az utazási- és határforgalomban a Magyar Nemzeti Bank hozzájárulása nélkül külföldi fizetési eszközöket 20 millió korona

ellenértéke erejéig folyósíthassanak, ami az eddigi gyakorlattal szemben nagy haladást jelentett.

Később a drágaság leküzdése érdekében a Jegybank a pénz- és áruárfolyamok közti margókat mérséklendő, megengedte az autorizált intézeteknek, hogy a pénzárfolyamnál magasabban vásárolhassanak és az áruárfolyamnál alacsonyabban adhassanak devizákat és valutákat.

Az 1924. XII. 9-i devizarendeleink hatalmas lépést jelentettek a szabad forgalom felé és a rendeletek interpretálásánál is mindinkább enyhébb elbírálást tanúsítottak, míg végre *1925. november 20-án 6550/1925. M. E. sz. rendelettel hatályukat veszítették a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedést és a forgalmat, valamint a külfölddel való koronaforgalmat korlátozó rendelkezések*, úgy, hogy ezentúl már csak az állami járadékok és kölcsönök kivételét korlátozó 625/1922. P. M. számú és az arany és ezüst kivitele tekintetében kiadott 4492/1922. P. M. sz. rendeletek korlátozásai maradnak érvényben.

Mínthogy pénzügyi helyzetünk szanalásánál szakköreink a sikeresen keresztülvitt német és cseh valutarendezés hatása alatt állottak, néhány sorban e tárggyal kívánnék foglalkozni.

A második devizaközpont megalakulása idején óriási játék folyt német márkában. Mindenki meg volt arról győződve, hogy a szorgalmas német nép egy-kettőre kiheveri a háború elvesztésével járó csapásokat, a hatalmas Németbirodalom valutája rövidesen eléri az öt megillető régi pozícióját és szinte a köztudatba ment át az a meggyőződés, hogy a márka nem süllyedhet a mi koronánk szintje alá.

Az első clearingekben a benyújtott igényléseknek nagyobbik fele márkáról szólt.

1922. augusztus 2-án jegyezték nálunk utoljára szabad forgalomban a devizákat. Ekkor 1 márka még 3 korona 19 fillérbe került és ugyanez év október 13-án már egy márka egyenlő volt egy koronával.

A márka folytonos zuhanása dacára mindenki márkát akart szerezni, hogy e révén meggazdagodjék és a szerencsétlen tömegláz ezer és ezer egzisztenciát juttatott koldusbotra és ha ezen tömeghipnózisnak a devizaközpont bölcs intézkedéseivel gátat nem vet, az egész magyar közgazdaság katasztrófáját vonta volna maga után. A devizaközponté az érdem, hogy amúgyis gyenge lábbon álló

valutánk sorsát sikerült a rohamosan zuhanó márka árfolyamától függetleníteni.

Ez az operáció sikerült és a márka tovább folytatta eszeveszett zuhanását, míg nem 1924. vége felé már egy békebeli arany-márka ára 1 billió papírmárka lett, mialatt a mi valutánk, ha nem is stabilizálódott, de távolról sem vesztett annyit értékéből, mint a márka.

Németországban 1924. december 31-vel az adó eltitkolási törvény kivételével teljesen felszabadították a külforgalmat, megszüntették az összes devizarendeleket és ezzel áttértek a szabad kereskedelemre, majd bevezették a Reichsmarkot, mely a béke aranymárka paritáson nyugszik.

Pénzt bocsátottak ki, melynek fedezetéül az állam és magánosok tulajdonát képező földbirtokok, gyárak és házak értékének 20%-os bekebelezése szolgált. Összejátszott a szerencsés véletlen is, hogy a dollár papírmárka árfolyama ép 4·2 billión állott; csak egy sorozat milliós számjegyet kellett elhagyni és helyrebillent a márka és dollár békebeli viszonylata. Ezzel a pénzzel nemcsak a számolási műveletek lettek egyszerűbbek, hanem a bizalom is visszatért, mert végeredményben a bizalom lett az új pénztípus, a *járadékmárka* alapja. A járadékmárka azután aranyalapon Reichsmark-ká alakult át és a pénzkibocsátás ismét a Reichsbank hatáskörébe került. —

Nálunk is követelték a „járadék-korona“ bevezetését, de ez a követelés nem volt jogos, mert nálunk nem voltak meg azok a szerencsés körülmények, melyek a német járadék márkának alapját képezték.

Sajnos, ami a nagy német népnél külföldi segítség nélkül ily gyorsan sikerült, az nálunk még a külföldi kölcsön segélyével is csak évek mulva valósult meg.

Közben Ausztriában és Lengyelországban is felszabadult a devizaforgalom.

Ausztria, Lengyelország és Szovjetország is áttért az aranyvalutára. A mi pénzügyi kormányunk azonban, nagyon helyesen, várakozás álláspontjára helyezkedett a valutarendezés tekintetében.

Igen eredeti, ha mindjárt nem is szokásos módon oldották meg a csehek pénzüik rendezésének kérdését.

Alig alakult meg az új Cseh-szlovák köztársaság, a banksza-

badalom és a st. germaini békekötés határozott rendelkezései dacára önkényesen birtokukba vették az Osztrák-Magyar Bank ottani fiókjait, ingó- és ingatlan-javaikkal együtt. Az Osztrák-Magyar Bank jegyeire bélyeget (kolek) ragasztottak és a régi közös bankjegyeket 2:1 arányban cseh koronákra cserélték be. Majd igen előnyös feltételekkel nagyobb dollárkölcönt vettek fel. Ez a dollárösszeg és a legionáriusok által Oroszországból magukkal hozott jelentékeny aranykészlet képezte a cseh-szlovák pénzügyminiszterium kebelében működő Finanzamt által kibocsátott új bankjegyek fedezetét.

Midőn köztudomásra jutott, hogy az új pénz mily jól van fedezve és a kölcsönt mily kedvező feltételekkel sikerült megszerezni, a cseh korona árfolyama — ügyes intervenciók vásárlások révén — rohamosan emelkedni kezdett. Rövid idő alatt a cseh korona árfolyama megduplázódott és így fél annyi cseh koronáért össze tudták vásárolni a kölcsönbevett dollárt úgy, hogy a kölcsön összege ingyen jutott az új állam tulajdonába.

Igaz, hogy 1920 első felében a cseh korona hirtelen magasba szökésével — öt svájci frankról tízre — előállott spekuláció és az olcsósági-hullám tönkretette a fél kereskedelmet és ipart, de dr. Rasin pénzügyminiszter az öt ért támadásokkal nem törődve, ki-méletlenül végrehajtotta sikeres pénzügyi manőverjét.

Csak mikor végleg stabilizálni akarta 4:1 arányában az arany csehkoronát, ingott meg pozíciója. A csehek egyelőre nem látják elérkezettnek az időpontot pénzük stabilizására és a cseh Nemzeti Bank felállítására.

Minálunk a devizaforgalom felszabadítása után Bud János pénzügyminisztersége alatt hosszú vita után 1925 november 25-én lépett hatályba a *pengő-értékről szóló 1925. XXXV. tc.*, de csak 1927. január 1-től kezdődőleg tölti be a pengőérték korlátlanul a törvényes fizetési eszköz szerepét.

Az új aranypénzre való átmenettel betetőztetett a szanálás hatalmas műve, az államháztartás egyensúlya helyreállt és most már csak az volna mindnyájunk hő óhaja, vajha a magángazdaságok szomorú helyzete is miharabb szanáltatnék!

A deviza-elszámolások áttekintése.

Mielőtt még a devizaközpontok működésének bírálatára térnék át, alábbi kimutatásban kívánnám szemléltetővé tenni azokat a módokat, melyeken a devizák elszámolása a második devizaközpont fennállása alatt keresztülment. Ez a legjobban dokumentálja, mennyire komplikálta ez az intézmény a devizák forgalmát; hisz csak az 1924-ik évben nem kevesebb, mint nyolcszor változtatták meg az elszámolások módját.

(E táblázatot a m. kir. Állami Jegyintézet, illetve a Magyar Nemzeti Bank megfelelő rendeleteinek figyelembevételével és a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének kimutatása alapján állítottam össze.)

1. Az *exportvaluta* átvétele történet:

1923 március 5-től 1923 július 25-ig középfolyamon.

1923 július 26-tól 1924 január 10-ig közép- és áruárfolyam átlagon.

1924 január 11-től 1924 január 31-ig középfolyamon.

1924 február 1-től 1924 február 7-ig középfolyamon + 18%.

1924 február 8-tól 1924 febr. 14-ig középfolyamon + 24%.

1924 február 15-től 1924 febr. 22-ig középfolyamon + 52%.

1924 február 23-tól 1924 február 26-ig középfolyamon.

1924 február 27-től 1924 dec. 8-ig pénzárfolyamon — $\frac{1}{2}$ %.

1924 december 9-től pénzárfolyamon — 2%.

Belföldi korona ellen 1923 október hó 17-től 1924 január hó 12-ig a devizaközpont által megállapított számítási alapszám alapján.

2. A *váltóüzleti forgalomban*:

1923 március 5-től 1923 december 18-ig vétel pénz, eladása áruárfolyamon.

1923 december 19-től 1924 január 12-ig 10% pénz, ill. árún, 90% a belf. kor.

1924. január 14-től 1924 január 31-ig vétel pénz, eladása áruárfolyam alapján.

1924 február 1-től 1924 február 7-ig vétel pénzárf. 18% eladása áruárf. + 18%.

1924 február 8-tól 1924 február 14-ig vétel pénzárf. 24% eladása áruárf. + 24%.

1924 február 23-től 1924 február 26-ig vétel pénzárf. és eladás áruárfolyamon.

1924 február 27-től 1924 decemb. 8-ig vétel pénzárf. — $\frac{1}{2}\%$, eladás áruárf. + $\frac{1}{2}\%$.

1924 dec. 9-től vétel pénzárf. — 7‰ , eladás áruárf. + 7‰ .

3. Az utazási forgalomban az eladás történt:

1923. március 5-től 1923 június 18-ig áruárfolyamon.

1923 június 19-től 1923 június 23-ig áruárfolyamon + 25%.

1923 június 24-től 1924 január 8-ig áruárfolyamon + 50%.

1924 január 9-től 1924 január 17-ig a 0-0175-ös belf. kor. alapján.

1924 január 18-től 1924 január 31-ig áruárfolyamon.

1924 február 1-től 1924 február 7-ig áruárfolyamon + 18%.

1924 február 8-től 1924 február 14-ig áruárfolyamon + 24%.

1924 február 15-től 1924 február 22-ig áruárfolyamon + 52%.

1924 február 23-től 1924 február 24-ig áruárfolyamon.

1924 február 27-től 1924 dec. 8-ig áruárfolyamon + 1%.

1924 december 9-től áruárfolyamon + 7%.

4. Kiutalások a benyújtott igénylésekre

1923 március 1-től 1923 november 16-ig áruárfolyamon.

1923 november 17-től 1923 december 6-ig 25% áruárf. 75% a belf. kor. alapján.

1923 december 7-től 1924 január 10-ig 10% áruárf. 90% a belf. kor. alapján.

1924 január 11-től 1924 január 12-ig 5% áruárf. 95% a belf. kor. alapján.

1924 január 14-től január 31-ig áruárf.

1924 február 1-től 1924 február 7-ig áruárf. + 18%.

1924 február 8-től 1924 február 14-ig áruárf. + 24%.

1924 február 15-től 1924 február 22-ig áruárf. + 52%.

1924 február 23-től 1924 február 26-ig áruárf.

1924 február 27-től 1924 december 8-ig áruárf. + $\frac{1}{2}\%$.

1924 december 9-től áruárf. + 2% történtek.

5. Hátralékos kiutalások az 1923 július 31-e előtti igénylésekre.

1923. november 23-től 1924 január 31-ig a 0-0175-ös belföldi kor. alapján.

1924 február 1-től 1924 február 7-ig a 0-0175-ös belföldi kor. alapján + 18%.

1924 február 15-től 1924 február 22-ig vétel pénzár. 52%,
eladása árúár. + 52%.

1924 február 8-tól 1924 február 14-ig a 0.0175-ös belföldi kor.
alapján + 18%.

1924 február 11-től 1924 február 22-ig a 0.0175-ös belföldi
kor. alapján + 24%.

1924 február 23-tól megszűnt.

(Megjegyzés: A külföldi korona ellenében felajánlott devizákat a Jegy-
intézet, illetve a Magyar Nemzeti Bank mindenkor a magyar korona zürichi
paritásának megfelelő és általuk külön megállapított árfolyamon vette át.)

IV.

A DEVIZAKÖZPONTOK LÉNYEGE ÉS MEGÍTÉLÉSE.

A devizaközpont nálunk:

Ha végig tekintünk az utolsó évtizeden, vörös vonalként húzódik végig közgazdasági életünkön pénzünk elértéktelenedésének romboló hatása.

Mint az orvosok, akik lázmérőjükkel és kronométerükkel mérik folyton a beteg hőmérsékletét és érverését, próbálkoznak hol hideg, hol meleg borogatással, úgy kezelték közgazdászaink és pénzügyi szaktekinélyeink a mi egyre sorvadó, életerejétől megfosztott, harmadára csonkított beteg közgazdaságunkat is.

Évek kellettek, míg a szimptomákból a bajok okát megállapítani tudták és amikor már azzal tisztába jöttek, ők is el kezdtek próbálkozni. Megkísérelték a devizaközponttal operálni, megkísérelték anélkül. Előbb egészen drasztikus módon nagy adagolással és amikor látták, hogy a betegség kurálásába a beteg belepusztul, kezdték az enyhébb módszereket. Majd megpróbálták ezt a beteg szervezetet lábraállítani és amikor kitűnt, hogy már nem képes a maga lábán megállni, ismét hóna alá nyomták a devizaközpont mankóját.

Devizaközpontok más államokban:

Ugyanily tünetek mutatkoztak a többi hadviselő államokban is, győzőknél és legyőzötteknél egyaránt s mindenütt szükségesnek tartottak devizaközpontot létesíteni, hol szigorúbb, hol enyhébb formában.

A háború alatt nemcsak az összes hadviselő államok, hanem még a semleges Svájc is kénytelen volt a devizaforgalmat korlátok közé szorítani.

A háború után pedig a német, osztrák és magyar devizaközpont mintájára egymásután alakultak a bolgár, csehszlovák, jugo-

szláv, lengyel és román devizaközpontok. Utóbb a német, osztrák, lengyel és magyar devizaközpont megszűnt, de a zloty váratlan zuhanására a lengyel kormány indíttatva érezte magát ezt az intézményt szigorított formában újból életbeléptetni.

A frank és lírában beállott nagyszabású árfolyamesés a francia és olasz kormányt szigorú devizarendeletek kiadására bírta.

1926 májusában, amikor a lei zürichi jegyzése pár nap alatt 2 frankról 1:50 frankra esett, annyira megszorították a román devizarendeleteket, hogy még a korábbi, a devizaellenőrző-bizottság által jóváhagyott külföldi postahiteleket is megvonták.

Amint látjuk, mindenütt próbálkoztak devizaközponttal operálni és mégis nehéz dolog a devizaközpontokról általánosságban helyes képet alkotni; hisz más azoknak a szervezete és funkciója más-más államokban, sőt egyazon államban is különböző időpontban.

Ákárhogya is eltérnek a gyakorlatban ezek a rendelkezések, sok rokonvonást látunk mindegyikben.

Mindegyiknek az alap gondolata a belföldi valuta romlásának gátat vetni. E cél érdekében a devizaközpontok *kettős funkciót fejtenek ki*. Egyfelől igyekeznek odahatni, hogy *saját valutájukból minél kevesebb jusson külföldre*, és ami mégis kikerül az ország határán, annak árfolyama ne essék a spekuláció martalékává. Másfelől odahaza *az idegen fizető-eszközök forgalmát törekednek szabályozni*. Ezt pedig úgy vélik elérni, hogy készletet gyűjtenek és azt a szerintük jogos igények kielégítésére fordítják.

Röviden így összegezhetnénk a devizaközpontok működését: a belföldi pénz forgalmát kint, a külföldiét bent korlátozni.

A devizaközpont *célja* a devizaforgalmat a legális kereskedelem medrébe terelve, a *valutákkal és devizákkal való üzérkedést korlátozni*. A behozatal és kivitel, valamint a külföldi hitelek szabályozásával s a belföldi valuta kiajánlási tilalommal *a fizetési mérleget javítani*; végül a belföldi valuta értékét, ha mindjárt nem is emelni, legalább is megszilárdítani és ezáltal rendezett viszonyokat teremtve, *a pénznek eredeti értékmérő szerepét visszaszerezni*.

Már most tegyük vizsgálat tárgyává, milyen előnyök és hátrányok származhatnak a kettős funkcióból. Felérnek-e a devizaközpont nyújtotta előnyök a velük járó károkkal?

a) Vegyük előbb szemügyre *a saját valuta érdekében külföldön tett intézkedéseket*:

E kérdést legjobban a két magyar devizaközpont közti különbség teszi szemlélhetővé. A háborús devizaközpont ugyanis az utolsó hónapokig nem tartalmazott rendelkezéseket a korona védelmére, míg a forradalom után következő devizaközponti rendelkezéseknek a koronavédelmi intézkedések már kardinális részét képezik.

A korona esett az első és esett a második devizaközpont működésének idejében egyaránt, sőt ép a második alatt vált az esés katasztrófális zuhanássá. Ezzel nem akarom azt állítani, mintha a korona érdekében külföldön hozott áldozatok vagy az itthon tett intézkedések fokozták volna a koronaromlást, de leszögezni kívánom, hogy a kitűzött célt megközelítőleg sem érték el, ezzel szemben az ötféle korona megteremtésével elvesztette pénzünk értékmérő képességét. Azt viszont nem lehet megállapítani, hogy ezen koronavédelmi rendeletek nélkül nem lett volna-e a koronaesés nagyobb-szabású és ennek nyomán a drágaság még elviselhetlenebb. —

Annak a törekvésnek, hogy a külföldre minél kevesebb belföldi valuta kerüljön, a következő tantétel szolgált alapul: Minél nagyobb a mi pénzünkben a külföldi piacokon a kínálat, annál alacsonyabb annak az árfolyama. Ennek az elgondolásnak köszönhetőek a korona kivitelét gátló devizaközponti rendeletek. Ennek a helyességét cáfolja meg Ludwig Mises kiváló osztrák közgazdász a stabilizálás problémájáról írt rendkívül érdekes cikkében. Szerinte bankjegyeink kiviteli tilalma nem javítja meg azok külföldi árfolyamát, mert ha az a pénztöbblet nem jut ki a külföldre, idehaza hajtja fel az árat és csak további inflációt idéz elő, ami épúgy lenyomja a pénzünk értékét, mintha a külföldön kerülne forgalomba, mert a drágulást az infláció idézi elő és azt meg nem szünteti a devizaközpont, sem bárminő devizarendelet.

b) Most pedig figyeljük meg *az idegen fizető-eszközök forgalmát szabályozó intézkedéseket:*

A devizaforgalom egy központi szervben való tömörítésének is meg vannak a maga előnyei, de egyben hátrányai is. Hogy ezekről tiszta képet nyerjünk, illetve magunknak helyes ítéletet alkothassunk, elemeire kell boncolnunk a devizaközpont idevágó működését.

A devizaközpont — mint a többi háborús központ — anyaggyűjtő és anyagelosztó szerv.

Mind a devizagyűjtés, mind a deviza elosztás kényszer útján

való centralizálása monopolisztikus helyzetet teremt, mely a termelésre és fogyasztásra is károsan hat ki.

A behozatali tilalmak megszorítják a fényűzési cikkek importját és ezzel mérséklék azok belföldi fogyasztását. A behozatali tilalmakkal egyenlő hatása van a devizaközpontok működésének is, mert ha luxuscikkekre nem folyósítanak devizákat, akkor azok importját illuzórikussá teszik. A behozatalnak ilyenképpen való megbénítása a védvámok hatásával bír. A külföldi verseny kiszorításával megadatott a fejlődőképes honi ipar megerősödésére a lehetőség. Számos gyáriparunk, főleg a textilipar ezeknek az intézkedéseknek köszönheti létét. Kérdés azonban, elég erősek-e ezek az új iparágak a devizaközpont megszüntével megállni a versenyt a reájuk szabadított felett külföldi gyárakkal?

Azután a behozatal korlátozására a külföld hasonló retorziókkal léphet fel és árthat a mi exportunknak. Devizaközpontunk koronavédelmi intézkedéseire például büntetővámokkal feleltek szomszédjaink és megnehezítették a magyar liszt és bor kivitelét.

Ludwig Mises inkább a fokozott fényűzési adóval szeretné elérni a luxuscikkek behozatalának mérséklését; mert szerinte, ha az adóalanyoknak elszedik a pénzfeleslegét, nem marad pénz a fényűzésre és nem lesz szükség inflációra, e minden bajok okozójára és nem gördít a külföld retorziós akadályokat kivitelünk elé.

Igaz az is, hogy a devizaközpontok meggátolják a külföldi fizető-eszközök teaurálását és az azokkal való üzérkedést s a meglévő valuta- és devizakészletet a legjobban ráutalt igénylőkhöz juttatják.

Viszont ne feledjük el, hogy valamely nemzet olyan gazdag, mint amely gazdagok az illető állam polgárai. Míg az osztrák polgárság romló koronából álló vagyonát át tudta menteni értékálló valutákba, mi magyarok a devizaközpont tiltó rendelkezéseinek hatása alatt tehetetlenül álltunk vagyonunk romlásával szemben úgy, hogy amíg az osztrák nemzeti vagyont sikerült jórészt dollárokra, angol fontokra és svájci frankokra konvertálni, addig a magyar nemzeti vagyon papírkoronákban elértéktelenedett.

Más hátrány is származik a devizakereskedelem korlátozásából. A devizaközpont egyik legfőbb feladata lenne a pénz vásárló erejének javítása, ami egyenlő értékű a drágaság letörésével. És ép a devizaközpont is kutforrása a drágaságnak!

Azok a szerencsétlen igénylők, akik a devizaközpont bürokratikus torturáin keresztül végre valutákhoz jutottak, ezért a közvetítésért különféle illetékeket és jutalékokat fizettek, amit még tetézték a késői folyósításból eredő árfolyamveszteségek és ki fizette meg ezeket a felesleges kiadásokat? A fogyasztóközönség! Mert a kereskedő, iparos és termelő kamatostul áthárítja vevőire az ily többkiadást. Ilymódon csapott fel maga a devizaközpont árdrágítónak.

Az igazi árdrágítást a zugforgalom idézi elő. A zugkereskedelem letörése ugyancsak a devizaközpontok feladata. Már pedig a legtisztességesebb kereskedők és gyárosok is abba a kényszerhelyzetbe jutottak, hogy üzemük fentartása érdekében devizasükségletüket a zugtőzsdéken szerezzék be. Akik pedig zugforgalomban külföldi fizető eszközökkel kereskednek, a szabadságvesztés és a magas, bírságok árát is belekalkulálják rejtett portékájuk árába s ezt a többletet is a fogyasztók fizetik meg.

A késedelmes folyósítások minden kalkulációt lehetetlenné tesznek. Érthető, hogy a kereskedő nem is adhat el olyan árút, melyről maga sem tudhatja, hogy mikor és mily árfolyamon kapja meg a számla kiegyenlítéséhez szükséges devizát s így aztán akarva-nemakarva áruhalmozás vétségébe esik.

Sok egyéb hátrány mellett még más bajt is okozhat a devizaközpont késedelmes kiutalásaival. Egyes lelkiismeretlen adósok visszaélve a devizaközponttól a külföldön elterjedt rossz hírekkel, külföldi hitelezőiknek egyáltalában nem fizetnek és egyszerűen a devizaközpontra tölják az ódiomot. Ezek a visszaélések, de a devizaközpont által tényleg előidézett késedelmes fizetések is aláássák a kereskedők jó hírnevét és ezzel hitelképességét. Így pl. akárhány külföldi kereskedő és gyáros devizaközpontunk késedelmes és nehézkés folyósításainak hatása alatt joggal óvakodott Magyarországra szállítani, mert már előre tudta, hogy csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel juthat majd pénzéhez.

Amint fentiekből láthatjuk, a behozatal korlátozása és a devizának az importőrök közt való méltányos szétosztása rengeteg bajjal jár, de még ennél is több kellemetlenséget okoz a devizakészletek előteremtésére szükséges exportvaluta beszolgáltatási kényszer; pedig ez elengedhetetlen kelléke a devizagyűjtésnek.

Az exportvalutával különösen nálunk volt sok baj. Tudvalevőleg a mi fizetési mérlegünk már évtizedek óta passzív, vagyis

mi sokkal több értéket hozunk be, mint viszünk ki, tehát ha minden exportvalutát be is szolgáltatnak volna, sem lett volna elég valuta és deviza a behozatal fedezésére. Azonban még nagyobb zavart idézett elő a hivatalos kényszerárfolyamnak a paritászerű árfolyamnál lényegesen alacsonyabb volta. Az egész magyar közgazdaságnak érdeke lett volna a kivitel fejlesztése és ép a devizaközpont az exportvalutáknak alacsony hivatalos árfolyamokon való beszolgáltatási kényszerével hiúsította meg nem egyszer bizonyos cikkek kivitelét.

Csak egy példára hivatkozunk, mely a „Köztelek“ 1923. március 29-i számában jelent meg:

„A bitorheremagból az idén rekordtermésünk van, minek folytán mintegy 200 vagon kiviteli felesleg áll ebből a cikkből rendelkezésre. Ezt sürgősen exportálnunk kellene, mert versenytársunk, Franciaország az angol-amerikai piacokat esetleg saját bitorheremagjával árasztja el.

A bitorheremag kivitele nem tilos és mégsem lehet kivinni a devizaközpont miatt, mert az exportőr, legyen az gazda, vagy kereskedő, a külföldön értékesített bitorheremagért nyert devizát tartozik a devizaközpontba beszolgáltatni, ahol ennek tényleges értékénél jóval kevesebbet kap. Vagyis, ha az exportőr itthon 2000 koronát fizetett a bitorheremagért, és azt külföldön értékesítette 18 dollárért, ami ennek a koronaösszegnek megfelel, akkor az így nyert dollárokat tartozik a devizaközpontba beszolgáltatni és kapja érte mintegy a felét úgy, hogy végeredményben a 2000 koronáért vett bitorheremagot 1000 koronáért adta el. Ilyen üzletet pedig senki sem hajlandó csinálni és ezért akadt meg a bitorheremag kivitele, pedig erre a termésre itthon szükség nincs, azt felhasználni nem tudjuk.“

De nemcsak az exportvaluta beszolgáltatási kényszer, hanem még a különféle tilalmak is megnehezítették kivitelünket.

Ilyképen külkereskedelmünk szenvedett legtöbbit a kötött devizaforgalom mellett, de minden kereskedő, iparos és termelő is örökös remegésben élt, mert sohasem tudhatta, mikor követ el az egymást követő, sokszor egymásnak ellentmondó devizarendeletek folytán akaratlanul valami vétséget, vagy kihágást.

A korona elleni árbitrázs meg lévén tiltva, az adós akárhányszor elesett attól az előnytől, hogy devizaszükségletét olcsóbban

fedezhesse be. Sőt a devizaigénylőnek állandóan kellett fedezetről gondoskodni, mert sohasem tudhatta, mikor folyósítja a devizaközpont a kért devizákat.

Ezzel szemben nem szabad lekicsinyelnünk azt sem, hogy a háború alatt, de főképp a forradalmak után a devizaközpont a láb-rakapott pesszimizmus legyőzésével nyugodtabb atmoszférát teremtett és hogy speciell a magyar devizaközpont két nagy szolgálatot tett a magyar közgazdaságnak:

1.) a magyar koronát 1922-ben függetlenítette a márka sorsától és ezzel a különben már fenyegető koronazuhanást lassú eséssé változtatta;

2.) és 1924 tavaszán megkímélte a magyar pénzüvilágot a frank-kontremin pusztításaitól, melynek a wieni spekuláció áldozatául esett.

Mérlegelés.

A devizaközpont előnyeit és hátrányait szembeállítva, meg kell állapítani, hogy ez az intézmény inkább a közérdeket van hivatva szolgálni, mint az egyénét. Mialatt tehát az egyén a devizaközpont előnyeit csak közvetve élvezzi, az általa okozott károkat közvetlenül önmagán érzi.

Nálunk az idők során a nehézkes adminisztráció lényegesen megjavult és a panaszok lassankint elcsendesedtek. A Nemzeti Bank nagy devizakészlete a folyósításokat megkönnyítette, sőt a Jegybank a zügforgalom letörése érdekében még áldozatoktól sem riadt vissza, amennyiben a korona stabilizálása előtt drágán vásárolt devizákat lényegesen alacsonyabb árfolyamon folyósította.

Szóval, amikor volt deviza bőven, akkor a devizaközpont is meg tudott felelni hivatásának, csak ép akkor mondta fel a szolgálatot, amikor devizaszük időkben a legnagyobb szükség lett volna e fontos tényezőre.

Mint már fejtegetéseim során kiemeltem, *természetes jelenségek fejlődését lehet mesterséges eszközökkel kedvezően, vagy kedvezőtlenül befolyásolni, de a dolgok menetét egyszerűen megakasztani nem lehet.*

Helferich azt jósolta, hogy a győzők valutája lesz a legjobb. Ez a jóslat nem egészen vált be, mert ma pl. a német márka jobb a francia franknál vagy líránál is. Mises szerint gazdag államnak is lehet rossz valutája és a legszegényebbnek is jó. Minden a termelés és fogyasztás, a behozatal és kivitel egymáshoz való viszo-

nyától függ. A pénzügyi egyensúly devizarendeletekkel, devizaközponttal, kiviteli engedélyekkel és más mesterséges eszközökkel ideig-óráig fentartható, de minden mesterkéltség előbb-utóbb csődöt mond. Helyesen jegyzi meg Mises: „Olyan ország valutája, melynek passzív a fizetési mérlege, nem lehet stabil, ha pénzét az infláció rontja. — A pénzsűkét nem szabad a bankópréssel megszüntetni, hanem ha pénz kell, az külföldön keresendő.“

A vesztett háború, a féktelen forradalmak és hazánknak harmadára való önkényes megcsonkítása nem maradhatott gazdasági életünkre sem hatástalanul.

Pénzünk romlásának meg voltak a maga fizikai okai és azokat semmiféle rendelkezéssel eltüntetni nem lehetett.

Akkor önkéntelenül felmerül a kérdés:

„Miért volt szükség devizaközpontra?“

Rendkívüli időkben rendkívüli eszközökre van szükség. Ezt lehetne a devizaközpontról is elmondani.

A háború alatt a devizaközpont létesítése és fentartása ép oly indokolt volt, mint a többi központoké. A háború és a forradalmak után az egyes központok egyre-másra elvesztették létjogosultságukat és megszűntek. Egyedül a devizaközpont élte túl háborús társait.

Még a forradalmak után következő átmeneti időkben is joggal nyulhattak a pénzügyi szakértők ehhez a kétélű fegyverhez; mihelyt azonban a pénzügyi helyzet tisztázódott, ennek a központnak is meg kellett volna szünnie, mint háborús társainak.

A magyar devizaközpont hívei szeretnek két esetre, mint döntő jelentőségűekre hivatkozni, és pedig arra, hogy ép az érdekelt bankok, gyárosok és kereskedők — akik különben folyton gáncsolták a devizaközpont működését — voltak azok, akik 1922 nyarán újból kívánták életbeléptetni a devizaközpontot és 1924 tavaszán ismét ők voltak azok, akik annak további fentartása mellett kardoskodtak.

Az első esetben tényleg át voltak hatva a devizaközpont visszaállításának szükségességétől, hisz ekkor zuhant először a magyar korona Zürichben 0-017 frankra és ez oly pánikot keltett, hogy az emberek fejvesztett kapkodása érthető volt.

Azonban 1924 tavaszának vége felé már nem azért foglaltak állást a devizaközpont további fentartása mellett, mintha annak szükségességét elismerték volna, hanem csupán attól félve, hogy

ha a devizaforgalom hirtelen felszabadul, a kereskedők könnyen fizetési zavarokba kerülnek és a devizaárfolyamok a nagy kereslet folytán magasba szöknek.

Ez utóbbi állásfoglalás nehezen indokolható. Kereskedelmi mérlegünk ebben az időben lényegesen javult. Ez a javulás inkább a behozatal csökkenésére volt visszavezethető, tehát kevesebb devizára volt szükség és csodálatosképp mégis sokszorta többet igényeltek, mint akkor, mikor még kereskedelmi mérlegünk passzívabb volt. Hiába, a mesterségesen alátámasztott fiktív koronajegyzéseknek meg kellett bosszulni magukat.

Igaz, hogy 1924 április havában a devizaközpontnak némelykor nem volt több valutakészlete egy millió svájci franknál, mikor a heti szükséglet $3\frac{1}{2}$ millió svájci frank ellenértéke körül mozgott. Azonban a Nemzeti Bank már 1924 őszén a sikeresen lebonyolított külföldi kölcsön révén — az effektív aranyat nem is számítva — mintegy 140 millió svájci frank értékű devizakészlettel rendelkezett, a korona is stabilizálódott, tehát semmi értelme sem volt devizarendeletekkel tovább operálni és még ekkor sem tartották szükségesnek a devizaforgalmat szabaddá tenni.

1923-ban a Deutsche Reichsbank helyzete sokkal rosszabb volt, mint a Jegyintézeté 1924 tavaszán és ekkor Mendelssohn & Co. berlini bankház tanácsára váratlanul folyósították az összes engedélyezett és még hátralékos devizát s bezzeg a felét sem vették igénybe. Lehet, hogy nálunk az ilyen vakmerő vállalkozás balul ütött volna ki, de a német példa egyébként is a devizaközpont további fentartása ellen szól: Németországban volt legrégebben devizaközpont, német alapossággal rendszeresítve és mégis a német márka zuhant legmélyebre.

Persze nem szabad az okot az okozattal összetéveszteni. — A márkazuhanásnak épúgy nem volt a német devizaközponthoz köze, mint a koronazuhanásnak a mi devizaközpontunkhoz. Az óriási jóvátételi áldozatok és a Ruhrakció adták meg a márkának a kegyelemdőfést. Ez vezetett a pénzügyi összeomláshoz. Ez volt az oka annak, hogy 1924-ben egy dollár ára 4·2 billióra szökkent fel. Ilyen zilált gazdasági viszonyok mellett persze a devizaközpont intézkedései hatálytalanokká váltak . . .

Midőn könyvem napvilágot lát, már másfél éve szabad a devizaforgalom és azóta stabil továbbra is a magyar pénz; megszűnt a

drágulási folyamat is, mert a külföldi kölcsön révén helyrebillent az államháztartás egyensúlya a bankóprés működése nélkül.

Most pedig, hogy szabad a külforgalom s meg van adva a gazdasági jólétnek alapja, csak a termelő munka és a józan takarékoság legyen urrá a napsugaras magyar rónákon, a földnek mélyén, a hegyek ormán, mindenütt, ahol a magyar munka zajától hangoz a táj s akkor nem kell többé béklyókba verni a zsenge külkereskedelmünket s akkor a pengőnek meglesz a becsülete az egész világon!

V.

TANULSÁGOK.

A leszűrt tapasztalatokon okulva azt látjuk, hogy rendkívüli időkben, mint aminők a háború, a forradalom és az azokat követő válságos korszakok, a devizaközpont működésére okvetlenül szükség van. Önként felmerül tehát a kérdés, milyen formában és milyen feltételek mellett felelne meg legjobban a jövőben a szükség esetére létesítendő devizaközpont?

Mint tudjuk, minden bajnak okozója az infláció. A mindenkori pénzügyi kormányzatnak tehát első feladata az inflációmentes bankjegypolitika megvalósítása. Ez pedig a készpénzmentes forgalom megteremtése által valósítható meg legkönnyebben. Normális időkben kell már a nagyközönséget a csekkforgalom fokozottabb igénybevételére ránevelni. Kincstárjegyek, pénztárjegyek stb. népszerűsítése szintén elősegítik e célt.

A saját valutának külföldre való kiszivárgása kijánlási tilalommal sujtandó. Ennek a tilalomnak azonban kizárólag a belföldi valutának külföldre való kihitelezésére szabad szorítkoznia. Tehát külföldi fizetőeszközök egymásközt való arbitrálsát feltétlenül meg kell engedni.

A külföldi hitelek saját valutában való engedélyezésének megszorításával a külföldön a valuta rovására üzött játéknak könnyen elejét lehet venni.

Ugyancsak a külföldi kontremin letérésére irányulnak a külföldön történő intervenciók vásárlások is. Mint tárgyalásom során kifejtettem, ezek az intervenciók vásárlások csak átmeneti zavaroknál indokoltak. A devizaközpont működése azonban olyan időkre esik, midőn állandóan zilált a pénzügyi helyzet és ilyen akut bajnál a mesterkélt intervenció, mint meddő próbálkozás, feltétlenül mellőzendő.

Ami magát a devizaközpont létesítését és annak megszüntetését illeti, legfontosabb szerepet játszik a kellő időpont helyes megválasztása. Nem szabad addig várni, amíg a devizaárfolyamok az üzérkedés martalékává válnak és nem szabad a devizaforgalmat tovább korlátozni, mint ameddig arra feltétlenül szükség van. Stabil valutaviszonyok között a devizaközpont működésére nincs szükség, tehát a devizaforgalom okvetlenül felszabadítandó.

Nem kisebb jelentősége van válságos időkben a devizaközpont helyes adminisztrációjának. A bürokratikus rossz adminisztráció megöleje a devizaközpont különben sem kedvelt intézményének. — Ezért a devizák behajtása és folyósítása körüli eljárás minél jobban leegyszerűsítendő és a devizaközpont működése helyi és vidéki kirendeltségek felállításával decentrálizálandó.

Nem szabad annak előfordulni, hogy a devizaközpont költséges és nehézkes adminisztrációjával a drágulási folyamatot növelje. Ilyen drágító hatással bírnak a devizaelszámolásoknál alkalmazott fiktív, ú. n. hivatalos-árfolyamok is. Mihelyt ezen önkényesen megszabott hivatalos-árfolyamok helyett a nemzetközi viszonylatoknak megfelelő árbitrázs árfolyamok alkalmaztatnak, könnyen letörhető a zúgforgalom és ennek kapcsán a valutaüzérkedés. Ha ugyanis az exportőr hivatalos uton megkaphatja a kiviteltől befolyó devizákért a megfelelő ellenértéket, nem veszi igénybe az amúgy is kellemetlen zúgforgalom eszközét; viszont ha az importvaluta árfolyamát a devizaközpont nem szabja meg indokolatlanul alacsonyan, nem fognak az importőrök túlzott devizaigényekkel fellépni.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni a tömeghangulatot sem, mely könnyen pesszimizmusra hajlik. Ez az elgondolás vezette az olasz devizarendelet megteremtőit arra az elhatározásra, hogy a líra külföldi jegyzésének széleskörű publikálását megtiltsa. Különben magunk is tapasztalhattuk annak idején, hogy a korona zürichi jegyzésének a napilapokban való gyakori közlése mily katasztrófális pánikot és ennek nyomán mily elviselhetetlen drágaságot idézett elő. Válságos időkben elégséges, ha a devizaárfolyamok jegyzékét kizárólag a devizaközpont hivatalos helyiségében függesztik ki.

Az eddig felsorolt megállapítások abból a feltevésből indulnak ki, hogy a megvásárlásra önként felajánlott és az exportvaluta beszolgáltatásokból befolyó külföldi fizetőeszközök a jogos deviza-

igények kielégítésére nagyjából elegendők. Mihelyt azonban a devizakészletek az egyre növekvő igényekkel nem tudnak lépést tartani, a hiányzó és nélkülözhetetlen devizamennyiségek átmeneti külföldi kölcsönökkel pótlandók, nehogy a késedelmes kiutalások a termelés menetét károsan befolyásolják. Egy percig sem szabad szem elől téveszteni, hogy *a devizaközpont valutavédelmi eszköz, mely a termelést elősegíteni, nem pedig hátráltatni van hivatva.*

Ilyképen körvonalazva a jövő devizaközpontjának képét, még csak arra kívánnék rámutatni, hogy *ezen intézmény nem annyira a belföldi valuta gyors feljavítását, mint inkább a valutáromlás fokozatos mérséklését célozza.* Abban a pillanatban, midőn a valutáromlást előidéző körülmények megszűntek, a devizaközpont is elveszti létjogosultságát.

VI.
FÜGGELÉK.

A m. kir. minisztériumnak 4308/1916 M. E. számú rendelete

a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedésről és forgalomról és a külfölddel való forgalom korlátozásáról.

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján, a rendelet 8., 10. és 11. §-ai tekintetében pedig az osztrák cs. és kir. kormánnyal egyetértve az 1908. évi XII. törvénycikkbe iktatott szerződéses vámtarifa VII. cikke alapján, a következőket rendeli:

1. §.

A külföldi fizetési eszközökkel (devizákkal és valutákkal) való kereskedés és forgalom és a külfölddel való forgalom a háború által előidézett rendkívüli viszonyok tartama alatt a jelen rendeletben megszabott korlátozások alá esik.

2. §.

A külföldi pénznemeket (érméket, pénz- és bankjegyeket) és belső kereskedelmi értéket, valamint külföldre szóló kifizetéseket, csekkeket és váltókat csakis azoknál a cégeknél szabad vásárolni, elcserélni vagy kölcsönvenni és csakis azoknak a cégeknek részére szabad eladni, elzálogosítani, vagy kölcsönadni, amely cégek a külföldi fizetési eszközök forgalmára alakult egyesülésnek (Devizaközpont) tagjai.

Külföldön fennálló követelések felett más értékre szóló pénznemek (érmék, pénz- és bankjegyek), követelések, kifizetések, csekkek és váltók vagy belső kereskedelmi érték megszerzése végett csak akkor szabad rendelkezni, ha a megszerzés a Devizaközpont valamelyik tagjánál történik.

3. §.

A Devizaközpont tagjaival az ügyleteket bizományos is közvetítheti, a bizományos azonban az ily ügyleteknél nem élhet azzal a joggal, hogy mint önszerződő fél (1875. évi XXXVII. tc. 381. §.) maga lépjen az ügyletbe.

4. §.

Aki a 2. §-ban meghatározott valamely ügyletet köt, az köteles az Osztrák-Magyar Bank által a Devizaközpont vezetésével megbí-

zott közegeknek, kívánságukra, az ügylet tartamáról és céljáról a valóságnak megfelelő felvilágosításokat adni és a szükséges bizonyítékokat előterjeszteni. A 3. §. eseteiben ez a kötelezettség a megbízót és bizományost egyaránt terheli.

5. §.

A Devizaközpont tagjainak jegyzéke, úgyszintén a tagok jegyzékében előállott változások a Budapesti Közlönyben és Horvát-szlavonországi hivatalos lapban közzé lesznek téve.

6. §.

A Devizaközpont tagjai (tekintettel az eddig már önkéntesen is elvállalt kötelezettségükre) kötelesek üzletekeiket a Devizaközpont ügyrendjében megállapított szabályok szerint vezetni, különösen

1. kötelesek az üzletükben meglévő és az ügyrend értelmében szabad rendelkezésükre álló deviza- és valutaállományait, valamint az üzleti forgalomban befolyó devizákat és valutákat a Devizaközpont ügyrendjében foglalt szabályok szerint a Devizaközpont rendelkezésére bocsájtani és minden szükséges külföldi fizetési eszközért a Devizaközponthoz fordulni;

2. kötelesek üzleti forgalmukban a Devizaközpont ügyrendjében foglalt rendelkezések értelmében megtartani mindazokat a feltételeket, amelyek a külföldi fizetési eszközök vételére és eladására nézve az Osztrák-Magyar Bank hozzájárulásával megállapíthatnak.

7. §.

A pénzügyminiszter rendelkezéseket tehet azon cégek és személyek üzletvitelének ellenőrzésére, akik a jelen rendelet 3. §-a értelmében mint bizományosok folytatnak valuta- és devizaüzletet; a pénzügyminiszter továbbá egyes cégeket és személyeket közérdekből eltilthat attól, hogy mint bizományosok deviza- és valutaüzleteket folytassanak.

8. §.

Az Osztrák-Magyar Bank jegyeit, a magyar kir. hadikölcsön pénztárjegyeit, valamint koronaértékre szóló csekkeket és váltókat külföldre kivinni tilos, kivéve, ha ehhez a magyar vagy az osztrák devizaközpont írásban hozzájárul.

Az utazási és a határforgalomban 500 koronát meg nem haladó összegű bankjegyet a devizaközpont hozzájárulása nélkül is szabad kivinni.

A koronaérték érméinek kivitele és átvitele tekintetében a magyar kir. minisztériumnak 1916. évi március hó 21-én 928—M.E. szám alatt

kiadott rendelete 1. §-nak 90. és 91. pontjában foglalt rendelkezések (I. a Budapesti Közlönynek 1916. évi III. 21. napján megjelent 66. számában) irányadók.

9. §.

Koronaösszegeknek átutalása külföldre, továbbá koronaösszegeknek befizetése vagy átutalása külföldön lakó személyeknek vagy külföldi cégeknek a magyar szent korona országában, vagy az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országában és tartományaiban lévő számláira (folyószámla) csak akkor van megengedve, és ily irányú rendelkezések csak akkor fogantatosíthatók, ha a devizaközpont ehhez írásban hozzájárul.

Kivétetnek:

1. oly külföldieknek rendelkezései (befizetések számlákra, vagy rendelkezései saját számláik felől), akiknek lakóhelye (székhelye), vagy állandó tartózkodó helye külföldön van, valamint oly rendelkezések, amely ily személyeknek vagy cégeknek terhére és számlakövetelésére történnek,

2. azok a befizetések és átutalások, melyeknek összege kétszáz koronát meg nem halad.

Külföldi cégeknek a magyar szent korona országában vagy az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országokban és tartományokban levő telepei e területeken lakó személyekkel egy tekintet alá esnek.

10. §

A 8. és 9. §-ban megjelölt hozzájárulási nyilatkozat megszerzése végett a Devizaközponthoz be kell terjeszteni a tervbe vett rendelkezés alapjául szolgáló ügyletre vonatkozó igazoló iratokat és meg kell adni a Devizaközpont részéről az ügylet tartalma és célja felől kívánt felvilágosításokat. A hozzájárulást a Devizaközpont csak akkor adja meg, ha ez nem ütközik közérdekbe.

A hozzájárulás nem fog megtagadtatni, ha a Devizaközpont jóváhagyásával vállalt kötelezettség teljesítéséről van szó. Továbbá meg fog adatni a hozzájárulás, ha oly kötelezettség teljesítéséről van szó, amely a jelen rendelet hatálybalépése előtt keletkezett, amelyet már vállalt egyéb kötelezettségek sérelme nélkül sem felbontani, sem más módon, mint koronaértékben való fizetés útján lebonyolítani nem lehet.

11. §.

Aki háromszáz koronát meghaladó értékű árut a külföldre kivisz, köteles ellenértékét bevételzés után haladéktalanul a szállítmány rendeltetési államának pénzügyében a Devizaközpont valamelyik tagjának átadni, hacsak az Osztrák-Magyar Bank őt e kötelezettség alól kivételesen, fontos okból fel nem menti. A kiviteli árúk vámhivatali kezeléséhez az Osztrák-Magyar Bank által kiállított vagy ellen-

jegyzett nyilatkozat szükséges, amellyel igazolást nyer, hogy a valuta átadása tárgyában a Devizaközpont valamelyik tagjával megállapodás jött létre.

12. §.

A pénzügyminiszter a jelen rendelet alól kivételeket engedhet.

Az Osztrák-Magyar Bank a pénzügyminiszter utasításai szerint minden egyes cégre meg fogja állapítani, hogy a cég pénzváltó-üzleti forgalma, mily mértékben mentes a jelen rendelet korlátozásai alól.

A postautalványi, postautánvételi és postamegbizási forgalomra ez a rendelet nem terjed ki.

13. §.

Aki a jelen rendelet 8. §-ban foglalt kiviteli tilalmat megszegi, vagy kijátsza, a jövedéki büntető rendelkezések szerint büntetettik. Ily esetekben a cselekmény tárgyául szolgáló érték elkobzását mindenkor el kell rendelni. Az elkobzott tárgyak értékének a fele — függetlenül a feljelentőt és tettenérőt a fennálló szabályok szerint megillető jutaléktól — jutalomképen azt illeti, aki a jövedéki bűncselekmény feljelentésével vagy kiderítésével erre rászolgált.

Aki a jelen rendeletben foglalt egyéb rendelkezések valamelyikét megszegi, azt megkísérli, vagy abban közreműködik, az — amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik — kihágást követ el s hat hónapig terjedhető elzárással s kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Kihágást követ el és a jelen szakasz értelmében büntetendő az a magyar állampolgár is, aki valamely belföldi kereskedelmi üzlet folytatásában a magyar szent korona országainak területén kívül végez a jelen szakaszban meghatározott bűncselekményt.

A 2. és 3. bekezdés alá eső kihágások miatt az eljárás a közigazgatósági hatóságnak, mint rendőri büntetőbírósnak, a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig a magyar kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik. Horvát-Szlavonországokban e kihágások miatt az ottani jogszabályok szerint erre hivatott hatóságok járnak el.

14. §.

Külföld alatt a jelen rendelet alkalmazásában vámkülföldet kell érteni.

15. §.

E rendelet 11. §-ának rendelkezései 1917. évi január hó 1-ső napján, egyéb rendelkezései pedig a rendelet kihirdetésének napján lépnek életbe.

E rendelet hatálya a magyar szent korona országainak egész területére kiterjed. Horvát-Szlavonországokban ezt a rendeletet, amennyiben végrehajtása az ottani önkormányzat körébe tartozik, a hajtja végre.

ÜGYREND

a külföldi fizetési eszközök forgalma számára létesített központ (devizaközpont) és ennek tagjai részére.

A devizaközpont részes tagjai az 1916. évi december hó 23-án 4.308—1916. M. E. szám alatt kelt rendelet 6. §-a értelmében az alábbi határozatokat állapították meg, amelyek 1916. évi december hó 28-án az eddig érvényben volt megállapodások helyébe lépnek:

1. A részes tagok az üzleti forgalmukban befolyó és eladásra rendelkezésre álló összes devizákat és valutákat (a rendelet 2. §-a) akár eredjenek azok az ügyfelek beszolgáltatásaiból, akár szabaddá váló saját állományaikból, a központnak rendelkezésére fogják bocsájtani és ugyancsak így a vásárlandó külföldi fizetési eszközökre vonatkozó összes igényeiket, az utóbbiakat a cél megjelölése mellett, a központnál bejelenteni. A bejelentéseknek az egyes valuták és tételek szerint teljeseeknek kell lenni, eladásoknak és vételeknek belső kompenzációja nem foglalhat helyet.

Eladásra rendelkezésre állóknak mindazon összegek tekintendők, amelyek a devizaközpont hatálybaléptének napján, azaz 1916. február 24-én fennállott kötelezettségek fedezésére külön lekötve nincsenek; a részes tagok azonban kötelesek oly külföldi fizetési eszközöket, amelyek átmenetileg állanak rendelkezésükre, az Osztrák-Magyar Banknak kölcsönképen kamatozásra felajánlani.

A részes tagok a kisebb méretű üzleti forgalom folyó szükségleteinek céljaira a külföldi fizetési eszközök bizonyos készletét rendelkezésre tarthatják, amelynek nagysága az Osztrák-Magyar Bankkal egyetértőleg minden egyes tag számára külön megállapítandó.

Az államok közvetlen szükséglete külföldi fizetési szükségletek iránt, amelyet eddigelé is az Osztrák-Magyar Bank elégített ki, a központ nyilvántartásának nem képezi tárgyát és azt nem terhelheti.

Egyebekben az Osztrák-Magyar Bank a nála bejelentett szükségletet a cél megjelölésével a központnál igényelni, viszont a kiviteli forgalomból eredő álladékát, valamint naponta az ezen forgalomból származó további bevételeit a központnak rendelkezésre bocsátani fogja.

A mindenkor a devizaközpontnál rendelkezésre álló összes álló-

mány és az összes szükséglet megállapítása után az utóbbi a cél szempontjából tétetik bíráló tárgyává és minden olyan külföldi fizetés közvetítése, amelyet az arra hivatott közeg a háborús időben indokolatlannak tart, megtagadandó.

A szükséglet a bizottság határozata alapján és figyelemmel a bécsi központnál (8-ik pont) befolyó összegekre és mutatkozó szükségletekre, a rendelkezésre álló összes eszközök arányában és azok mértékéhez képest utaltatik ki. Ez alkalommal azon összegek, amelyek nyilvános testületek és tagok kötelezettségeinek fedezésére igényeltek, a bizottság határozata alapján (2-ik pontnak 6-ik bekezdése) előnyben részesítendőek. Új kötelezettségek (hitellevek is, amelyek kisebb méretű üzleti forgalomban üzletfelenként egy-egy napra megállapított legnagyobb összegen túlnemmenek) előbb a bizottságnál bejelentendőek és csakis annak hozzájárulásával vállalhatóak.

A részes tagok az Osztrák-Magyar Bank hozzájárulásával valamely általuk igényelt külföldi fizetési eszköznek rájuk eső hányada helyett, az ellenértéket valamely az illető napon esetleg felesleges más külföldi fizetési eszközben kaphatják meg.

A napi egyenleg megállapítása céljából a Budapesten székelő összes részes tagok devizadiszononensei, akik, akár szükségletet kell bejelenteniök, akár külföldi fizetési eszközöket beszállítaniök, naponként bizonyos megállapított órában az Osztrák-Magyar Banknál össze fognak jönni. A nem Budapesten székelő részes tagok szükségleteiket és befolyó összegeiket a Központnak az Osztrák-Magyar Bank, vagy valamely más tag által fogják tudomására hozni. Ezután a bizottság a központ által közvetített forgalom számára naponként az egyes külföldi fizetési eszközöknek pénz- és áruárfolyamát fogja megállapítani.

Az egyes részes tagok között az elszámolás a központnál való bejelentés napjának középfolyamán jutalékmentesen történik. A részes tagok a külföldi fizetési eszközöknek egyeb összes forgalmában legfeljebb a pénz-, illetőleg az áruárfolyamot fogják felszámítani, levonva, illetőleg hozzáadva legalább is $10/100$ jutalékot. Belföldi és külföldi bankcégekkel való forgalomban szintén legfeljebb a pénz-, illetőleg az áruárfolyam lesz felszámítandó, levonva, illetőleg hozzáadva legalább is fél $10/100$ jutalékot.

A megállapított árfolyamok az illető napon a központnál bejelentett valamennyi ügyletre érvényesek. A bejelentés órájának letele után az összes ügyleteket a következő nap árfolyamán kell lebonyolítani.

Az 1. pont 3-ik bekezdésében megemlített ügyleteket azonban a legutóbb megállapított árfolyamokon le lehet bonyolítani.

A külföldi fizetési eszközöknek esetleges napi feleslegeit az Osztrák-Magyar Bank az illető napnak középfolyamán át fogja venni. Ezek a feleslegek kizárólag a központ céljaira használhatóak fel.

2. A központ vezetésével és ügykezelésével az Osztrák-Magyar Bank van megbízva.

Az igényelt külföldi fizetési eszközök nyilvántartását, azok hováfordításának ellenőrzését, a kiutalást és az árfolyam megállapítását háromtagú bizottság végzi. E bizottság az Osztrák-Magyar Banknak egy és az ezen pontban felsorolt részes tagoknak két képviselőjéből áll. A bizottságban való részvételre a M. kir. postatakarékpénztár, a Magyar Általános Hitelbank, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, a Magyar Jelzálog Hitelbank, a Magyar leszámítoló és pénzváltó bank, az Angol-osztrák bank budapesti fióktelepe, a Hazai Bank részvénytársaság, a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság, a Wiener Bankverein magyarországi fióktelepe, végül a Horvát-Szlavonországok területén működő összes részes tagok által megbízott Horvát leszámítoló bank egy-egy képviselőt neveznek meg.

A képviselők heti turnusban váltakoznak, ennek sorrendjét az Osztrák-Magyar Bank állapítja meg. Ha az ellenőrzés céljából az egyes részes tagok üzleti feljegyzéseibe való betekintés szükségesnek mutatkoznék, ezt az Osztrák-Magyar Bank teljesíti.

A bizottság minden üzleti napon az Osztrák-Magyar bank helyiségeiben összeül. A bizottságnak határoznia kell afelett, vajjon a szükséglet, tekintettel a hováfordítás céljára, kielégítő-e.

A bizottság a hozzáutalt ügyek feletti határozatait szavazattöbbséggel hozza. A kisebbség az Osztrák-Magyar Bank vezetőségéhez felelbezzhet, amelynek döntése azután végérvényes.

3. A részes tagok kötelezik magukat, hogy külföldre szilárd árfolyamajánlatokat, devizákat koronaérték ellenében való eladása céljából nem tesznek.

4. Megegyezés van aziránt, hogy ezen ügyrendnek a részes tagok által való megsértése rendbüntetésekkel is megtoroltassék. A tényállás kiderítésére és a megállapított-sérelem megtorlására három tagú bizottság van hivatva.

E bizottság a M. kir. Postatakarékpénztár, az Osztrák-Magyar Bank és a Budapesten székelő részes tagok egy képviselőjéből áll, mely utóbbit a sors határozza meg.

Ha sérelem forog fenn, úgy a bizottság az eset jelentősége szerint az illetőt

a) írásbeli megintésre, vagy

b) a központból különben való kizárás mellett 14 nap alatt lefizetendő, legfeljebb 20.000 koronáig terjedő pénzbírságra, vagy

c) a központból való kizárásra ítéli.

A központból való kizárásra szóló ítélet csakis egyhangúlag hozható; egyébként a bizottság szavazattöbbséggel határoz. Ha egy részes tag az 1916. évi december 23-án 4308/1916. M. E. sz. alatt kelt rendelet 13. §-a szerint elkövetett kihágás miatt elzárással büntetett, az a központból azonnal kizárandó.

A pénzbírság jótékony célra fordítottik.

Az ítélet az összes részes tagoknak tudomására hozandó.

5. Az Osztrák-Magyar Bank fenntartja magának azt a jogot, hogy a szerzett tapasztalatok alapján ezen ügyrendnek esetleg szükségessé váló módosítását javasolja. Az illető javaslat felett a részes tagok írásos szavazat útján egyszerű többséggel határoznak.

6. A részes tagoknak jogában áll, hogy egyhavi felmondás mellett a központból kilépjenek.

7. További részes tagok felvétele iránt az alulírt cégek szintén írásos szavazással határoznak.

8. Bécsben ugyanily központ áll fenn. Az Osztrák-Magyar Bank közvetíti a két központ közötti érintkezést és a megosztási hányad egyenlő megállapításáról, valamint az alapelveknek Budapesten és Bécsben való egyöntetű alkalmazásáról gondoskodik.

9. Ezen ügyrend a pénzügyminiszter jóváhagyásának van alávetve.

A m. kir. minisztériumnak 6700/1922. M. E. számú rendelete.

A külföldi fizetési eszközökkel való kereskedésről és forgalomról és a külfölddel való forgalom korlátozásáról.

A m. kir. minisztérium az 1921. évi XIV. tc. 32. §-ban, továbbá az 1907. évi LIII. tc. VII. cikkében nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §. A külföldi fizetési eszközökkel (devizákkal és valutákkal) való kereskedés és forgalom és a külfölddel való forgalom további rendelkezésig a jelen rendeletben megszabott korlátozások alá esik.

2. §. A külföldi fizetési eszközökkel való kereskedelem és forgalom lebonyolítására és ellenőrzésére, valamint a külfölddel való forgalommal kapcsolatban a jelen rendelet folytán felmerülő egyes teendők ellátására Devizaközpont létesítettik.

A Devizaközpont áll a m. kir. áll. jegyintézetből és a pénzügyminiszter által megbízott tagokból; a pénzügyminiszter a megbízást a Devizaközpont tagjaitól visszavonhatja. A tagok jegyzéke, úgyszintén a tagok jegyzékében előállott változások a Budapesti Közlönyben közzétételnek.

A Devizaközpont elnökét és ügyvezető igazgatóját a pénzügyminiszter nevezi ki.

A Devizaközpont ügyrendjét maga állapítja meg és azt a pénzügyminiszter hagyja jóvá.

A Devizaközpont mellett bizottságok szerveztetnek, amelyeknek feladata az árúbevételhez és bármely külföldi vonatkozású fizetéshez szükséges fizetési eszközök rendelkezésre bocsátásának, illetve felhasználásának, továbbá a kivitellel kapcsolatban a 12. §. értelmében vállalandó kötelezettségnek elbírálása és megállapítása.

A bizottságok számát, szervezetét, hatáskörét és eljárását a pénzügyminiszter állapítja meg.

3. §. Külföldi pénzt (érmét, pénz- és bankjegyet) és belföldi kereskedelmi érmét, valamint külföldre szóló kifizetést, csekket és váltót csakis a Devizaközpontnál: nevezetesen a m. kir. állami Jegyintézetnél vagy devizaközponti tag útján szabad vásárolni, elcserélni, vagy kölcsönvenni és csakis a Devizaközpont részére, nevezetesen a m. kir. áll. jegyintézetnél, vagy devizaközponti tagnál szabad eladni, elzálogosítani vagy kölcsönadni.

Külföldi követelés és hitel felett, külföldi pénz (érme, pénz- és bankjegy) felett, továbbá külföldre szóló kifizetés, csekk és váltó felett csak a Devizaközpont javára, vagy a m. kir. állami jegyintézet hozzájárulásával szabad rendelkezni.

Az állami jegyintézet hozzájárulása nélkül is szabad valamely külföldön lakó személy, vagy külföldi cég javára külföldi értékben 20.000 (húszezer) korona ellenértékét tevő összeg erejéig rendelkezni, de ugyanazon személy vagy cég havonként összesen legfeljebb 200.000 (kettőszázezer) korona erejéig rendelkezhetik.

4. §. A Devizaközpont tagjaival az ügyleteket bizományos is közvetítheti. Ily közvetítéssel azonban csak azok a személyek és cégek foglalkozhatnak, akik erre a Devizaközpont javaslata alapján a pénzügyminisztertől írásbeli engedélyt nyertek. Ez az engedély a pénzügyminiszter által bármikor visszavonható. A bizományos az általa a jelen § értelmében közvetített ügyletnél nem élhet azzal a joggal, hogy mint önszerződő fél (1875. évi XXXVIII. tc. 381. §.) maga lépjen az ügyletbe.

5. §. Akinek akár árúbehozatali, akár más célra külföldi fizetési eszközre van szüksége, az ennek rendelkezésre bocsátása végett az igénylés jogosultságát igazoló bizonyítékok előterjesztésével a m. kir. állami jegyintézethez, vagy a Devizaközpont valamelyik más tagjához fordul. A Devizaközpont illető tagja a kérelmet a 2. §-ban említett, illetékes bizottság elé terjeszti, amely az igényelt külföldi fizetési eszköz rendelkezésre bocsátása tárgyában határoz. A Devizaközpont tagjai a bizottság határozatához képest kötelesek eljárni.

6. §. A Devizaközpont tagjai kötelesek üzletüket a Devizaközpont ügyrendjében megállapított szabályok szerint vezetni; különösen kötelesek az üzleti forgalmukban befolyó devizákat és valutákat a Devizaközpont ügyrendjében foglalt szabályok szerint az állami jegyintézetnek bejelenteni és rendelkezésre tartani; valuta- és devizakészleteik felett csak az említett ügyrendben megállapított szabályok szerint jogosultak rendelkezni.

Az állami jegyintézet a Devizaközpont tagjainak üzletvitelét abból a szempontból, hogy a Devizaközpont ügyrendjében foglalt szabályoknak megfelel-e, különösen pedig azt, hogy a valuta- és devizakészletek hováfordítása az említett szabályoknak megfelelően történt-e, ellenőrzi. Evégből kötelesek a Devizaközpont többi tagjai az állami jegyintézetnek az általa kívánt felvilágosításokat megadni, a szükséges igazolásokat előterjeszteni és üzleti könyveikbe betekintést engedni.

7. §. A pénzügyminiszter rendelkezéseket tehet azon cégek és személyek üzletvitelének ellenőrzésére, akik a jelen rendelet 4. §-a értelmében mint bizományosok folytathatnak valuta- és devizaüzleteket.

8. §. A belföldi vagy külföldi pénzt (érmét, pénz és bankjegyet) (csekket, váltót, utalványt és takarékbeti könyvet, valamint pénztár-

jegyet külföldre kivinni tilos, kivéve, ha ehhez a m. kir. áll. jegyintézet írásban hozzájárul; ily értékeket az utazási és határforgalomban 100.000 (egyszázezer) korona érték erejéig — amelyben azonban a magyar koronáról szóló értékek legfeljebb 50.000 (ötvenezer) koronát tehetnek ki — az állami jegyintézet hozzájárulása nélkül is szabad kivinni.

9. §. Magyar korona összegnek kiejánlása vagy átutalása külföldre, továbbá magyar korona összegnek befizetése, vagy átutalása (készpénzzel, csekkel, váltóval, utalvánnyal, takarékbetéti könyvvvel vagy pénztárjeggyel) valamint értékpapírnak és kamat- vagy osztalékszelvénynek letétbe helyezése vagy átutalása külföldön lakó személy vagy külföldi cég javára tilos és ily irányú rendelkezést nem szabad foganatosítani, kivéve, ha a magyar kir. áll. jegyintézet ehhez írásban hozzájárul.

Az állami jegyintézet értékpapírnak, kamat- és osztalékszelvénynek külföldön lakó személy vagy külföldi cég letétébe való helyezéséhez az engedélyt megadja, ha az értékpapír ellenértéke a 12. §-ban megállapított módon beszolgáltatattik. Oly külföldiek, akiknek lakóhelye (székhelye) vagy állandó tartózkodó helye külföldön van, bankoknál és hitelintézeteknél levő követeléseik felett a magyar kir. állami jegyintézet hozzájárulása nélkül is rendelkezhetnek.

Nincs szükség továbbá a m. kir. állami jegyintézet hozzájárulására azoknál a befizetéseknél és átutalásoknál, amelyeknek összege 20.000 (huszezer) koronát meg nem halad; ily címen azonban ugyanazon személy vagy cég havonként összesen legfeljebb 200.000 (kettőszázezer) koronát fizethet be, illetve utalhat át.

Külföldi cégeknek belföldön levő telepei (fiókjai) belföldi cégekkel egy tekintet alá esnek.

10. §. Az állami jegyintézet hozzájárulása nélkül tilos *a*) koronaértékre szóló hitel nyújtása és ily hitel meghosszabbítása külföldön lakó személyek és külföldi cégek részére. *b*) kölcsönnek nyújtása külföldi fizetési eszközre (valutára és devizára) és ilyen kölcsönnek meghosszabbítása.

11. §. A 8., 9. és 10. §-ban megjelölt hozzájárulási nyilatkozat megszerzése végett a m. kir. állami jegyintézetbe be kell terjeszteni a tervbe vett rendelkezés alapjául szolgáló ügyletre vonatkozó igazoló iratokat és meg kell adni a magyar királyi állami jegyintézet részéről az ügylet tartalma és célja felől kívánt felvilágosításokat. A magyar kir. állami jegyintézet a hozzájárulást csak akkor adja meg, ha az nem ütközik közérdekbe. Továbbá meg fog adni a hozzájárulás, ha oly kötelezettség teljesítéséről van szó, amely jelen rendelet életbelépése előtt keletkezett s amelyet már vállalt egyéb kötelezettségek sérelme nélkül sem felbontani, sem más módon lebonyolítani nem lehet.

12. §. 100.000 (egyszázezer) koronát meghaladó értékű árúnak értékpapírnak vagy egyéb vagyontárgynak külföldre való kivitele — tekintet nélkül arra, hogy ehhez az e tekintetben fennálló egyéb jog-

szabályok értelmében kiviteli engedélyre van-e szükség vagy sem — ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a kiszállító fél:

a) a kivitt tárgy ellenértékét külföldi pénznemben a Devizaközpont valamelyik tagjánál magyar koronaérték ellenében beszolgáltatja.

b) az állami jegyintézettel szemben írásban kötelezettséget vállal arra nézve, hogy a kivitt tárgy ellenértékét külföldi pénznemben a Devizaközpont valamelyik tagjánál bevételezés után azonnal, legkésőbb azonban a kötelezettségvállalástól számított két hónapon belül magyar koronaellenérték ellenében beszolgáltatja.

c) az állami jegyintézettel szemben írásban kötelezettséget vállal arra nézve, hogy a kivitt tárgy ellenértéke külföldön lakó személy vagy külföldi cég magyar korona követeléséből egyenlített ki és ennek megtörténtét azonnal, hogy a kötelezettségvállalástól számított 2 hónapon belül igazolja.

A 2. §-ban említett, illetékes bizottság a fél által felajánlott teljesítésnek, illetőleg kötelezettségvállalásnak módja és mérve, valamint a beszolgáltatandó pénznem felett határoz. A Devizaközpont tagjai a féllal csakis a bizottság határozatához képest állapodhatnak meg.

A fél részéről a fentiek szerint vállalt kötelezettség biztosítására a féltől biztosíték kívánható és kötbér köthető ki.

A kiszállító részéről történt teljesítésről vagy kötelezettség vállalásról az állami jegyintézet a fél részére hivatalos nyilatkozatot állít ki. A kiviteli árúk, értékek és vagyontárgyak vámhivatali kezeléséhez, tekintet nélkül arra, hogy azoknak kiviteléhez egyébként kiviteli engedélyre van-e szükség vagy sem, a m. kir. állami jegyintézet részéről a fentiek szerint kiállított nyilatkozat bemutatása szükséges.

A jelen szakasz rendelkezései nem nyerne alkalmazást azokra a küldeményekre, amelyek a rendelet életbeléptetése előtt valamely nyilvános szállító intézetnek szállításra már átadattak, ellenben alkalmazást nyerne a jelen rendelet életbeléptése előtt kiadott, de eddig fel nem használt kiviteli engedélyekre is.

A jelen szakasz rendelkezései alá nem esnek az utasok holmijai, amennyiben az utas saját használatára valók és minőségük, valamint mennyiségük szerint az utazás alatti szükségleteinek, az utas társadalmi állásának és egyéb viszonyainak megfelelőnek.

13. §. A 2. §-ban említett bizottság oly cég részére, amely rendes üzlete körében eddig is foglalkozott árú ki- és bevitelével, a külföldi fizetési eszközök beszolgáltatása alól egészben vagy részben felmentést adhat abban az esetben, ha a kötelezettséget elvállaló cég hitelt érdemlően igazolja, hogy a beszolgáltatandó külföldi fizetési eszközökre fontos behozatali cikkek kifizetése céljából van szüksége.

14. §. A pénzügyminiszter a jelen rendelet rendelkezései alól kivételeket engedélyezhet. Az állami jegyintézet a Devizaközpont egyes tagjaira megállapítja, hogy pénzbeváltó üzleti forgalmuk mily mértékben mentes a jelen rendelet korlátozásai alól.

15. §. További intézkedésig külföldi fizetési eszközökben (valutákban és devizákban) a tőzsdei forgalom szünetel.

Mindazon esetekben, amikor fennálló jogszabályok vagy ügyletek rendelkezései szerint a budapesti tőzsde deviza- és valutajegyzései az irányadók, illetőleg alkalmazandók, a Devizaközpont hivatalos árjegyzései alkalmazandók, illetőleg értendőek.

16. §. A Devizaközpont hivatalos árjegyzéseit a budapesti ár- és értéktőzsde hivatalos árfolyamjegyzékében közzé kell tenni. Valuták és devizák más belföldi értékelésének közzététele tilos.

17. §. Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el:

1. aki abból a célból, hogy a magyar korona vásárló erejét vagy nemzetközi forgalmi értékét rontsa, ügyletet köt, vagy aki az említett célra alkalmas hírt kohol, vagy ily koholt hírt terjeszt, vagy egyéb tevékenységet fejt ki;

2. aki a jelen rendelet 3., 4., 6., 8., 9., 10., 12. és 16. §-ban foglalt valamely tilalmat megszegi vagy kijátsza.

A kihágás büntetése hat hónapig terjedhető elzárás, valamint 2000 (kettőezer) koronáig terjedhető pénzbüntetés. Ha megállapítható annak a nyereségnek a mennyisége, amelyet a tettes cselekményével illetéktelenül elért, az alkalmazandó pénzbüntetés a megállapított nyereség kétszereséig terjedhet. Elítélés esetében azt a pénzt vagy egyéb értéket, amelyre nézve a kihágást elkövették, abban az esetben is el lehet kobozni, ha az nem a tettesnek vagy a részesnek, hanem másnak a tulajdona.

A kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint a rendőri büntető bíróságnak hatáskörébe tartozik. Harmadfokon a pénzügyminiszter bíraskodik.

A pénzügyminiszter megfelelő jutalomban részesíti azt, aki a bűncselekmény feljelentésével vagy kiderítésével erre rászolgált.

18. §. Jelen rendelet nem érinti a pénzügyminiszternek az arany és ezüst kivitele tárgyában kiadott 625/1922. P. M. számú rendeletét.

19. §. Ez a rendelet kihirdetése napján lép életbe.

A m. kir. miniszteriumnak 4661/1924. M. E. számú rendelete

a külföldi fizetőeszközökkel való kereskedésnek és forgalomnak, valamint a külfölddel való forgalomnak a Magyar Nemzeti Bank létesítésével kapcsolatos szabályozásáról.

A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló 1924. évi V. tc. 6. §-a értelmében a külföldi fizetési forgalom szabályozására alakult központi szervezet (Devizaközpont) a Magyar Nemzeti Bank üzleti működésének megkezdésével megszűnik és tennivalóit a Magyar Nemzeti Bank látja el.

Ehhez képest a hivatkozott §-ban nyert felhatalmazás alapján a m. kir. minisztérium a következőket rendeli:

1. §. A külföldi fizetőeszközökkel való kereskedés és forgalom, és a külfölddel való forgalom további intézkedésig a jelen rendeletben megszabott korlátozások közé esik.

2. §. A külföldi fizetőeszközökkel (valutákkal és devizákkal) való kereskedés és forgalom lebonyolítása és ellenőrzése, valamint a külfölddel való forgalomban a jelen rendeletből folyó tennivalók ellátása a Magyar Nemzeti Bank hatáskörébe tartozik.

3. §. A Magyar Nemzeti Bank a külföldi fizetőeszközökkel való kereskedést és forgalmat közvetlenül vagy az általa erre feljogosított cégek közreműködésével bonyolítja le, mely cégek minőségükben a Magyar Nemzeti Bank felügyelete és irányítása mellett és az általa megállapított keretek közt működnek. A Magyar Nemzeti Bank e cégek részére adott megbízást bármikor — különösen megintés után elkövetett újabb szabálytalanságok esetén vagy a jogosítottak számának csökkentése céljából — visszavonhatja, a megbízás visszavonása miatt a Nemzeti Banktól kártérítést követelni nem lehet. Az a cég, amelytől a megbízás elvonatott, az ennek időpontjában még folyamatban levő ügyleteket a Magyar Nemzeti Bank ellenőrzése mellett bonyolítja le.

A jogosított cégeknek ezen minőségükből folyó működésére vonatkozó szabályokat a Magyar Nemzeti Bank állapítja meg. E cégek kötelesek üzletüket s szabályoknak megfelelően vezetni. A Magyar Nemzeti Bank az említett cégek üzletvitelét ellenőrzi abból a szempontból, hogy az az általa kiadott szabályoknak megfelel-e. Evégből kötelesek e cégek a Magyar Nemzeti Banknak az általa kívánt fel-

világosításokat megadni, a szükséges igazolásokat előterjeszteni és üzleti könyveikbe betekintést engedni.

A jogosított cégek jegyzékét, úgyszintén a jegyzékben előállott változásokat a Magyar Nemzeti Bank a Budapesti Közlönyben közlésezi.

4. §. A Magyar Nemzeti Bank engedélye nélkül tilos:

a) magyar koronaösszegeknek kijaánlása vagy átutalása külföldre;

b) belföldi pénz (érme, pénz és bankjegy), valamint magyar korona értékre szóló csekk, váltó, utalvány, takaréketéti köny, pénztárjegy és általában magyar koronaértékre szóló bármely ily természetű pénzhelyettesítő eszköz kivitele külföldre;

c) úgy magyar koronaértékre, valamint külföldi értékre szóló — *a)* pont alá nem eső — értékpapír, kamat- és osztalékszelvény kivitele külföldre,

d) magyar koronaösszegnek befizetése, jóváírása vagy átutalása (készpénzben, csekkel, váltóval, utalvánnyal, takaréketéti könyvvel, pénztárjeggyel stb.), valamint akár magyar korona értékre, akár külföldi értékre szóló értékpapírnak, kamat- vagy osztalékszelvénynek letétbe helyezése, vagy átutalása külföldön lakó személy vagy külföldi cég javára;

e) magyar koronaértékre szóló hitel nyújtása és ily hitel meghosszabbítása külföldön lakó személy vagy külföldi cég részére.

Az utazási és hátárforgalomban az előző § *b)* pontjában említett értékek személyenkint 2,000.00 korona érték erejéig a Magyar Nemzeti Bank írásbeli engedélye nélkül is kivihetők.

6. §. Külföldi pénzt (érmét és bankjegyet), külföldre szóló kifizetést, csekket, váltót és általában külföldi értékre szóló bármely ily természetű pénzhelyettesítő eszközt magyar korona ellenében venni vagy eladni csak a Magyar Nemzeti Bank vagy a részéről erre feljogosított cégek közbenjöttével szabad. A felsorolt külföldi értékeket a Magyar Nemzeti Banktól, a részéről erre feljogosított cégektől, úgyszintén külföldi állampolgároktól (cégektől) a Magyar Nemzeti Bank külön engedélye nélkül, mástól azonban csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével lehet kölcsön venni és csak a Magyar Nemzeti Bank, valamint az általa erre feljogosított cégek részére, mások részére pedig csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével lehet kölcsönadni. A felsorolt külföldi értékeket csak a Magyar Nemzeti Banknál vagy a részéről erre feljogosított cégeknél szabad kamat vagy más ellenszolgáltatás ellenében betétként vagy letétként elhelyezni és csak ezeknek szabad ezen értékeket ily célból elfogadni.

A jelen § első bekezdésében felsorolt értékeknek mint biztosítéknak (zálognak) ellenében, akár magyar koronában, akár külföldi értékben hitelügyletet kötni csak a Magyar Nemzeti Bank engedélyével lehet.

Nem esik tilalom alá külföldi fizetőeszközöknek külföldre

vállalásától számított 30 napon belül magyar koronaellenérték ellenében való kicserélése. A külföldi arany- és ezüstérmék kivitelére nézve azonban az arany és ezüst kivitele tekintetében egyébként fennálló jogszabályok irányadók. (4492/1922. P. M. számú pénzügyminiszteri rendelet, közzétéve a Budapesti Közlönynek 1922. december hó 1-én megjelent számában.)

Külföldi pénz (érme, pénz és bankjegy), továbbá külföldi kifizetés vagy váltó, valamint egyéb külföldi követelés és hitel feletti rendelkezés csak a jelen § előző bekezdéseiben foglalt korlátozások alá esik.

7. §. Akinek akár behozatali, akár más célra külföldi fizető eszközre van szüksége, az erre vonatkozó igénye jogosultságának elismerése végett az igénylés jogosultságát igazoló bizonyítékok előterjesztése mellett, vagy közvetlenül, vagy pedig az erre feljogosított cégek útján, a Magyar Nemzeti Bankhoz fordul.

Külföldi fizetőeszközök (valuták és devizák) csak a Magyar Nemzeti Bank által jogosnak elismert igények kielégítésére vásárolhatók, illetőleg adhatók el.

8. §. Értékpapiroknak külföldre való kivitele vagy külföldön lakó személy vagy külföldi cég javára való letétbehelyezése, vagy átutalása ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a kiszállító (letétbehelyező cég, átutaló) fél:

a) az értékpapír ellenértékének 50%-át külföldi pénzben a Magyar Nemzeti Banknál magyar koronaellenérték ellenében beszolgáltatja, vagy

b) a Magyar Nemzeti Bankkal szemben írásban kötelezettséget vállal arra, hogy az értékpapír ellenértékének 50%-át külföldi pénzben bevételezés után azonnal, legkésőbb azonban a kötelezettség vállalásától számított 30 napon belül magyar koronaellenérték ellenében a Magyar Nemzeti Banknak beszolgáltatja, vagy

c) a Magyar Nemzeti Bankkal szemben kötelezettséget vállal arra, hogy az értékpapír teljes ellenértéke külföldön lakó külföldi személy (9. §.) magyar korona követeléséből egyenlíttetik ki és ennek megtörténtét azonnal vagy a kötelezettség vállalásától számított 30 napon belül igazolja.

A fél részéről fentiek szerint vállalt kötelezettség biztosítására a Magyar Nemzeti Bank a fél részéről biztosítékot kívánhat és kötbért köthet ki.

Az egyéb kivitelből eredő külföldi fizető eszközöket (exportvalutát) beszolgáltatni nem kell. Ez a rendelet azonban az arany és ezüstkivittel kapcsolatos, a 4492/1922. P. M. számú pénzügyminiszteri rendelettel szabályozott exportvalutabeszolgáltatási kötelezettséget nem érinti.

A 6700/1922. M. E. számú miniszteriumi rendelet alapján vállalt

exportvalutabeszolgáltatási kötelezettségek a vállalt feltételek mellett továbbra is fennállanak és a Magyar nemzeti Bankkal szemben teljesítendőek.

9. §. Olyan külföldi állampolgárok (cégek), akiknek lakóhelye (székhelye) vagy állandó tartózkodási helye külföldön van, a Magyar Nemzeti Bank engedélyével keletkezett vagy az eddigi rendelkezések értelmében fennálló korona és egyéb követeléseik, úgyszintén ily értékteik felett szabadon rendelkezhetnek.

Külföldi cégeknek Magyarországon lévő telepei (fiókja) a jelen rendelet szempontjából belföldi cégekkel egy tekintet alá esnek.

10. §. A jelen rendelet 4—9. §-aiban foglalt tilalmak és korlátozások a Magyar Nemzeti Bankra nem terjednek ki.

A Magyar Nemzeti Bank a jelen rendelet 4—9. §-aiban foglalt tilalmak és korlátozások alól, az e rendeletben kifejezetten említett esetekben általa adható engedélyeken kívül is, esetről-esetre felmentést adhat, továbbá e tilalmakat és korlátozásokat általános érvénnyel határozott vagy határozatlan időtartamra enyhítheti, vagy felfüggesztheti.

A Magyar Nemzeti Bank ilyen általános érvényű rendelkezéseit, valamint a részéről a jelen rendelet értelmében kibocsátott egyéb oly szabályokat (3. §.), amelyek 3. személyek jogait is érintik, a Budapesti Közlönyben közzéteszi és amennyiben e tekintetben későbbi időpontot nem állapít meg, e rendelkezések harmadik személyekkel szemben a közzétételt követő napon válnak hatályossá.

11. §. További intézkedésig a külföldi fizető eszközök (valuták, devizák) tőzsdei forgalma szünetel.

Mindazon esetekben, amikor fennálló jogszabályok vagy ügyletek rendelkezései szerint a budapesti tőzsde-, deviza- és valutajegyzései az irányadók, illetőleg alkalmazandók, a Magyar Nemzeti Bank hivatalos árjegyzései alkalmazandók, illetőleg értendőek.

A Magyar Nemzeti Bank hivatalos árjegyzéseit a budapesti áru- és értéktőzsde hivatalos árfolyamjegyzékében közzé kell tenni.

12. §. Aki a jelen rendeletben foglalt valamely tilalmat vagy korlátozást megszegi vagy kijátsza — amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik —, kihágást követ el és tizenöt napig terjedhető elzárással, valamint 120.000 (egyszázhuszezer) koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E kihágás miatt az eljárás csupán a Magyar Nemzeti Bank indítványára (Btk. 110. §.) indítható meg s a kir. járásbíróság hatáskörébe tartozik.

Az elközbzás tekintetében a Btk. 61. §-a irányadó.

13. §. A jelen rendelet életbelépésével hatályukat veszti a m. kir. minisztériumnak a külföldi fizetési eszközökkel való kereskedésről és forgalom korlátozásáról szóló 6700/922. M. E. számú rendelete,

továbbá az ennek részleges módosítása tárgyában kiadott 7800/1923. M. E. sz. minisztériumi rendelet, és 3800/1924. P. M. számú pénzügyminiszteri rendelet, valamint a m. kir. pénzügyminiszternek a koronaértékben való kötelező számítással összefüggő egyes kérdéseiről szóló 4255/1922. P. M. számú rendelete.

14. §. Ez a rendelet 1924. évi június hó 24-én lép életbe.

Budapest, 1924. június 21-én.

TÁRGYMUTATÓ.

- „A“ bizottság 47.
Adminisztrációs nehézségek 38, 59.
Adó elől való menekülést gátló rendelkezések 24.
Angolfont reláció 45.
Anyaghiány 16.
Aranyfedezet 7, 16, 25, 46.
Aranykiviteli tilalom 17, 49.
Aranyparitás 44, 45, 46.
Aranypontok 7.
Aranyvaluta 51.
Autorizáció 45.
Árbitrázs 12, 31, 33, 60, 65, 66.
Árdrágítás 17.
Árfolyam 19, 21, 48.
Árfolyamjegyzés 52—54.
Árfolyamkülönbözet 48.
Árúhalmazás 17, 59.
Árúüzletből eredő igények 47, 53.
- Balkán háború 8.
Bank of England 10, 45.
Bankjegy-felülbélyegzés 25, 51.
Bankjegyforgalom 16, 25, 27, 29.
Bankjegy kibocsátás 25.
Banque de France 10.
„B“ bizottság 47.
Behozatal 7, 12, 13, 37.
Behozatali-engedélyek 12.
Behozatali-tilalmak 12, 16, 56.
Belföldi korona 35.
Belföldi lei, dinár és szokol 35.
Belföldi kölcsön 42.
Belföldi zárolt korona 37.
- Beszolgáltatási kényszer 12, 20, 32, 33, 47, 59, 60.
Betétállomány 16.
Bizományi elszámolás 19, 47.
Bolgár devizaközpont 55.
Brünni keresk. és iparkamara 20.
Büntető szankciók 12, 13.
Bürokrácia 59.
- „C“ bizottság“ 47.
Cenzurálás 32, 48.
Csehkorona 50.
Csehszlovák devizaközpont 55.
- Deck-konto 37.
Deficit 27.
Defláció 27.
Devalváció 26.
Devizaelszámolások áttekintése 52.
Devizaforgalom felszabadítása 27, 29, 46, 49.
Devizakészlet 19.
Devizakölcsön 31.
Devizaközpont 11, 22.
„ „ előnyei 55—64.
„ „ hátrányai 55—64.
„ „ mellett működő tárca-
közi bizottság 31.
Devizaközpont tartama 19.
Devizaközponti bizományosok 19, 31.
„ „ közvetítőhelyek 45.
„ „ tagok 18, 31.
„ „ vidéki szervek 19, 45.
„ „ ügyrend 75—78.

- Devizaközpont működése 55—64.
 „ szervei 18, 45.
 Devizaközpontok más államokban 55.
 Devizapolitika 11—12.
 Diszázió Diszkontpolitika 8.
 Drágasági index-számok 39, 44.
- Elismert-igények 39.
 Elkobzás 23.
 Előzetes cenzura 32.
 Első vagy háborús devizaközpont 18—23.
 Elszámolás 52—54.
 Eltérő valuta 32, 33.
 Ezüst kiviteli tilalom 17, 49.
 Exportvaluta 12, 19, 20, 31, 32, 33, 47.
 „ 59, 60, 66.
 „ hátralék 32.
 „ kezesség 34.
 „ kompenzáció 32, 37.
- Értékpapír-árbitrázs 22, 33.
 „ eladás 33.
 „ kivitel 12.
 „ tőzsde 16, 33.
- Fehérpénz 25.
 Feljelentő jutalma 23.
 Fényüzési cikkek 16, 58.
 Finanzamt 51.
 Forradalom 24.
 Forradalmak után következő deviza-
 központ 30—54.
 Forrásművek 93.
 Frankkontremin 40, 61.
 Francia devizarendelet 55.
 Függelék 69, 88.
- Gresham-féle törvény 8.
 Gyenge valuták 32.
- Háború előtti gazdasági életünk 13.
 Háborús devizaközpont 18—23.
 Háborús közgazdaság 16—17.
 Hadikölcsön 9, 17.
 Hadüzenet 16.
 Határforgalom 12, 23, 34.
 Hátralékos kiutalások 46, 53.
 Házi cenzura 32, 48.
- Hegedüs-éra 26—29.
 Helfferich 61.
 Hitelrontás 59.
 Hivatalos árfolyam 12, 21, 39, 44.
 Hivatalos kamatláb 16.
- Igénylés 31, 32, 34, 47.
 Igénylési bélyeg 48.
 „ lap 34, 48.
 „ illeték 48.
 Igényjogosultság 39.
 Importvaluta 12, 19, 32, 34, 58, 66.
 Index-számok 39, 44.
 Infláció 7—10, 26, 41, 63.
 Intervenció 9, 12, 65.
 Invázió 25.
- Járadékkorona 50.
 Járadékmárka 50.
 Jugoszláv devizaközpont 55.
 Jutaléktételek 19, 47, 48.
- Kállay Tibor 39, 41, 42.
 Kamatláb 7.
 Kékpénz 25.
 Kényszerkölcsön 42.
 Kereskedelmi mérlegünk 13.
 Kiajánlási tilalom 12.
 Ki nem elégitett igénylések törlése 38.
 Kiviteli-engedélyek 12.
 „ -tilalmak 8, 12, 16, 22.
 Kommunizmus 25.
 Kompenzálás 32, 37.
 Kontremin 7, 9, 17, 32.
 Koronaforgalom-szabályozás 31.
 Korona kiviteli-tilalo 31, 34.
 „ stabilizáció 27, 29, 45.
 „ zuhanás 36, 44, 61.
- Kötbér 33, 34.
 „ garancia 34.
 Középfolyam 52
 Központok 17.
 Külföldi hitelezés 12, 34, 47.
 „ korona 36.
 „ lei, dinár és szokol 35.
 „ kölcsön 17, 21, 41, 42, 65.
 Külkereskedelmünk 13, 16.

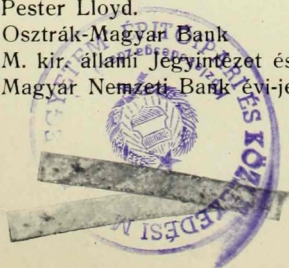
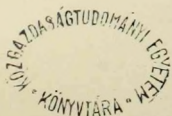

1924. jún. 24. 4661/1924. Második devizaközpontról (második időszak) 84—88.
 1925 nov. 20. 6550/1925. A devizaforgalom szabaddátétele.
- Rentenmark 50.
 Részigénylés 48.
 Részleges devalváció 26.
 Rieser J. 8.
 Román devizaközpont 56.
 Ruhr-akció 63.
- Saint-Germán békeszerződés 25, 26, 50.
 Siepmann H. A. 46.
 Spekuláció 17, 23, 31, 43, 65.
 Speyer & Co. 42.
 Stabilizáció 44, 46.
 Strakosch, Sir Henry 45.
- Szabadárúk 33.
 Szabad devizaforgalom 29, 29.
 „ külföldi számla 36.
 Szakreferensek 38.
 Szanálás 41—49.
 Szelvényjótávirás 22, 23, 35, 36.
 Szende-féle rendelet 24
 Szovjetpénz 25.
- Tabakovics Dusán 30, 40.
 Takarékkorona 38.
 Tanácskormány 25.
 Tanulságok 65—67.
 Tárcaközi-bizottság 31.
 Tébe devizaalapja 31.
 Tezaurálás 29, 57.
 Tőzsdei forgalom 8, 16, 33.
 Trianoni béke 26, 28, 36, 37.
 „ zárolt belföldi számlák 36, 37.
- Új magyar pénzegység 51.
 Utazási forgalom 12, 23, 34, 48, 53.
- Vagyonváltás 27.
 Valorizáció 42.
 Valorizálatlan hitelek 29.
 Váltóüzleti forgalom 35, 52
 Valutakészlet 19, 33.
 „ -politika 7.
 „ -romlás 16, 65.
 „ -üzérkedés 17, 23, 31, 43, 65.
 „ -védelem 7.
- Védővámok 58.
- Weiss Fülöp 42.
- Zárolt belföldi korona 37.
 Zugforgalom 25, 46, 48, 61.
 Zürichi paritás 45, 62.

FORRÁSMŰVEK.

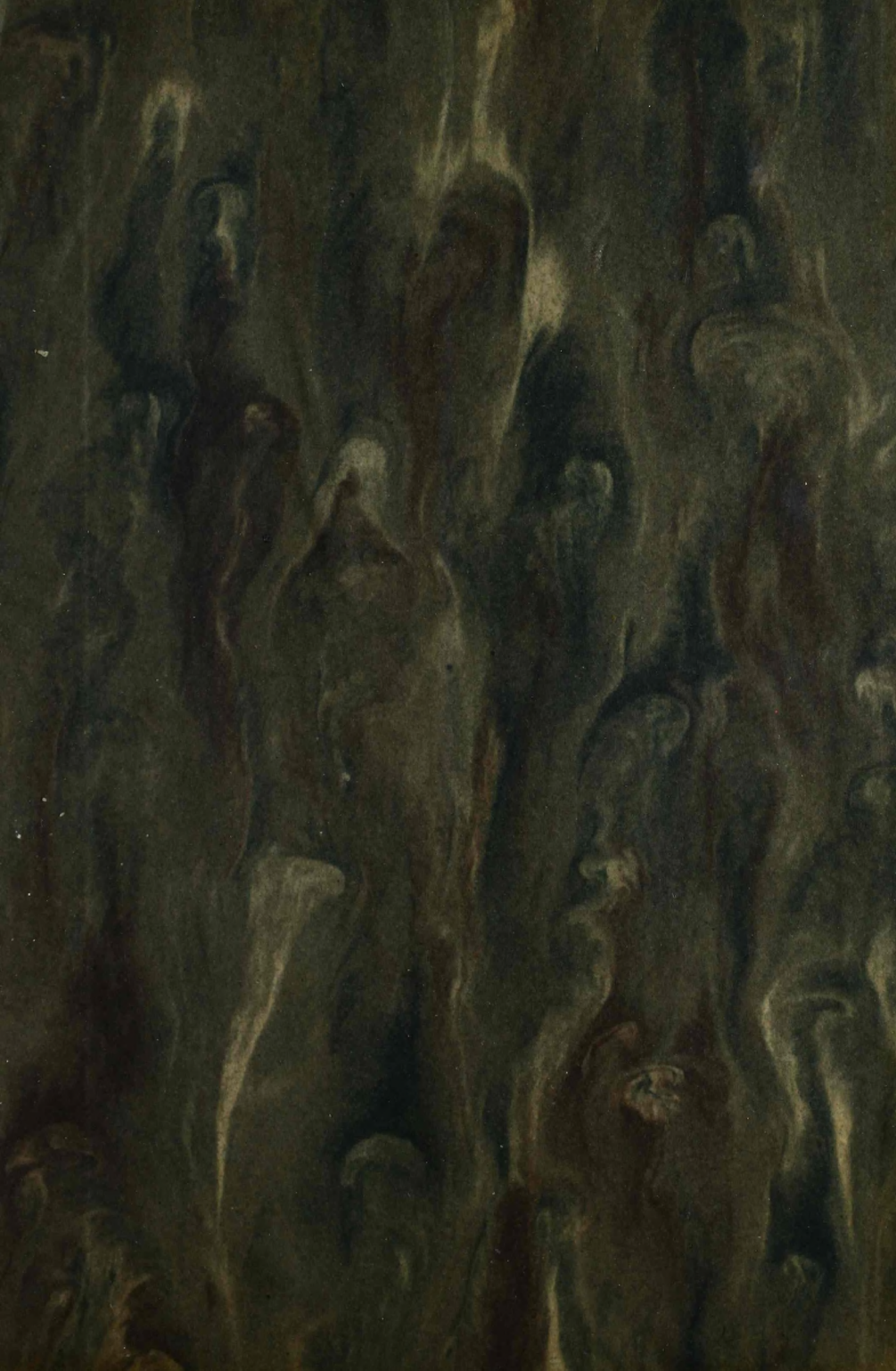
- Dr. Blankart : Die Devisenpolitik während des Weltkrieges.
 Dr. Buday László : Megcsonkított Magyarország.
 Fehér Antal : Exportvaluta-kezelési ügyletek.
 Földes Béla : Nemzetgazdaságtan.
 Heller Farkas : Közgazdaságtan.
 Heller Farkas : Die Währungsreform in Ungarn. (Bankwissenschaft 1922. II. 1.)
 Katona Béla : Magyarország közigazgatása (1914-es évkönyv).
 M. kir. külforgalmi iroda : Az utódállamok devizaforgalmát szabályozó rendelkezések.
 Ludwig Mises und Franz Klein : Die geldtheoretische und geldrechtliche Seite des Stabilisierungsproblems.
 Popovics Sándor : Das Geldwesen im Kriege.
 J. Riesser : Finanzielle Kriegsbereitschaft und Kriegsführung.
 Heinrich Scherber & Dr. Leo Weiner : Die wichtigsten Bestimmungen für den Devisen und Valutenverkehr in Österreich, Tschechoslovakien, Ungarn, S. H. S. Staate, Rumänien und Polen etc.
 Dr. Szász György : Zur Neuordnung des Devisenverkehrs. (Pester Lloyd kiadása.)
 Tabakovics Dusan : Felolvasás a Devizaközpontról.
 Dr. Zerkowitz Zsigmond és dr. Frigyes Béla : A budapesti áru- és értéktőzsdének pénznemekre és külföldi kifizetésekre vonatkozó szokásai.
 Továbbá a : Budapesti Közlöny,
 Köztelek,
 Pester Lloyd.
 végül : az Osztrák-Magyar Bank
 M. kir. állami jegyintézet és
 Magyar Nemzeti Bank évi-jelentései.

48436